

Fra Captain Sitgraves.

Sitgraves, Report of an expedition down the Zuni and Colorado rivers. Washington 1853.

Fra the United States Commissioners of Patents.

Report of the commissioners of Patents, Agriculture; for the year 1851 & 52. Arts and Manufactures; 1852 & 53. Washington.

Mödet den 27de April.

Hr. Dr. Prof. Theologiæ *C. E. Scharling* meddeelte — som Indledning til en kritisk Udsigt over den nyeste Tids videnskabelige Forhandlinger om den apostoliske Tidsalders christelige Literatur — Følgende:

I den nyeste Tid har man været tilbøielig til at ombytte den saakaldte „Bibelske Indledningsvidenskab” med „Biblens kritiske Historie”, som man da atter med Hensyn til den hellige Skrifts tvende Hoveddele pleier at dele i „det Gamle Testaments” og „det Nye Testaments kritiske Historie”. Man har ved at optage denne først af *Richard Simon* i hans kritiske Værker over de bibelske Skrifter (1678—1712) brugte Benævnelse søgt at udrede sig af de Vanskeligheder, hvilke man fandt ved at anvise „Indledningsvidenskaben til den Hellige Skrift” en selvstændig Plads blandt de theologiske Discipliner, og at finde et Princip, hvorved „det Mangfoldige, man pleiede at indbefatte under Navn af bibelsk Isagogik”*), kunde reduceres og bringes

*) — — „eine Wissenschaft, die keine Grenzen hat” (*Schleiermacher*, *Hermen. und Kritik* S. 379). Om denne Videnskabs Omfang og Behandling i ældre Tid s. *Hagenbach*, *Encyclopædie und Methodologie der theol. Wissenschaften* 1845 § 46. *Credner*, *Einl. I.* § 10 ff. *Reuss*, *Gesch. der H. Schr. d. N. T.* § 15 ff. etc.

i en organisk Sammenhæng. Allerede *Credner* i sin (ufuldendte) *Einleitung in das Neue Testament*, 1ster u. 2ter Th. Halle 1836, havde udkastet følgende Schema til en Behandling af det N. T.s Isagogik: 1) Isagogikens Historie, 2) Historien om det N. T.s Skrifteres Oprindelse, 3) Historien om deres Samling (Kanonens Historie), 4) om deres Udbredelse (Oversættelsernes Historie), 5) om deres Bevarelse (Textens Historie), 6) om deres Udlægning (Hermeneutikens Historie). Medens *Credner* kun behandlede Nr. 1 og Nr. 2 i de to Dele, der ere udkomne af hans Værk, og *Hupfeld* i sit Skrift „*Über Begriff und Methode der sogenannten biblischen Einleitung, Marburg 1844*” nærmest var henviist til Oplysning af de formelle Begreber, var det *Eduard Reuss*, Prof. i Strasburg, som har gjort det første Forsøg i nyere Tid paa at levere en virkelig Historie af det Nye Testament („*Geschichte der Heiligen Schriften Neuen Testaments, Halle 1842*”), idet han meddeelte en compendiarisk Oversigt af de ovenfor anførte Momenter, omtrent efter den af *Credner* angivne Orden (med Undtagelse af, at Textens Historie er stillet foran Oversættelsernes Historie), men med den væsentlige Forskjel, at medens *Credner* og ældre Theologer (f. Ex. de Wette o. A.) havde knyttet Kritiken til den vedtagne Kanon, ordnede *Reuss* denne umiddelbart som Resultat af en foreløbig Kritik. Af *Reuss's* Værk udkom i Aaret 1853 en ny, aldeles omarbejdet og meget forøget Udgave, men under samme Navn og samme Plan. I Fortalen yltrer Forfatteren det Haab, at man ikke vil optage ham det ilde, „at han af en Videnskab, der hidtil næsten kun var et tørt Stykke Philologie, har forsøgt paa at gjøre et Stykke levende Kirkehistorie.” Den Tanke, der foresvævede *Reuss*, havde især med Hensyn til den Maade, hvorpaa den bibelske Indledning ofte var bleven behandlet, noget saa Tiltalende, at den bevægede ogsaa andre Theologer til at forsøge en Udførelse af Isagogiken i denne Retning. Ikke blot *Thiersch* i sit Værk: „*Die Kirche im apostolischen Zeitalter und die Entstehung der neutestamentlichen*

Schriften, Frankfurt u. Erlangen 1852", havde hiint Maal for Öie *), men selv *Guericke* har i sin nye Udgave af sin Indledning til det N. T. (1ste Udg. 1843) ombyttet Titelen med: „*Gesamtgeschichte des Neuen Testaments oder Neutestamentliche Isagogik*“ (Leipzig 1854) og erklærer i Fortalen til samme: „Siden den første Udgave af mit Skrift er den nytestamentlige Isagogik bleven til det N. T.s Historie. Hvo, som endnu vilde bibeholde den gamle og forældede Form, vilde blive tilbage for Tidens og Videnskabens Fordringer, hvad jeg ikke vil, etc.” Dog er det vanskeligt at sige, hvorledes *Guericke* har forstaaet dette, naar han alligevel f. Ex. afhandler det N. T.s enkelte Skrifter ganske i den Orden, hvori de findes i vore sædvanlige Udgaver, uden Hensyn til den chronologiske Succession, hvori de enkelte Skrifter ere opstaaede. — Forresten kan man være ganske enig i Klagerne over den Maade, hvorpaa Indledningsvidenskabens sædvanlig er bleven behandlet, og dog have Betænkelighed ved at lade denne afløses af „det N. T.s Historie”. Foruden at den ofte beraabte Aandløshed og aphoristiske Betragtningensmaade ikke er mere eiendommelig for Isagogikens end for alle Videnskabers Fremstilling, under uheldige Dyrkeres Hænder, er det ganske naturligt, at Indledningsvidenskabens paa et endnu uudviklet Standpunkt optog Meget som væsentligt og

---

*) „Es würde mir eine Freude sein” — siger *Thiersch* i Fortalen S. X. f. — „von denen, welchen die Glaubwürdigkeit des neuen Testaments wichtig ist, als ein Mitstreiter für die Aechtheit der heiligen Schriften willkommen geheissen zu werden; denn auf diesen Punkt haben sich mir die meisten Anstrengungen concentrirt. Ankläger und Vertheidiger der heiligen Autoren werden nachgerade darüber enig, dass wenig damit gethan ist, wenn man abermals eine Knochen- und Splittersammlung aufschichtet, wie sie gewöhnlich unter dem Namen Einleitung in der N. T., biblische Theologie u. s. w. gegeben wird. Ueber Werth und Herkunft einzelner Trümmer lässt sich ewig streiten. Fügt sich aber alles zu einem lebensvollen Gesamtbilde harmonisch zusammen, schliesst sich Glied an Glied zum ehernen Gefüge, dann ist geschehen, was geschehen muss, damit der Freund der Wahrheit Beruhigung finde, dem Widersacher aber jede Entschuldigung genommen sei.”

vigtigt, hvad der paa Videnskabens nuværende Standpunkt viser sig som uvæsentligt og uvigtigt med Hensyn til de nytestamentlige Skrifters Oprindelse og Beskaffenhed.*) Men det Relative i Dommen ved hvad der i denne Henseende er Vigtigt og Væsentligt seer man forresten ogsaa, hvor den bibelske Indledningsvidenskab behandles som „det Gl. og det N. T.s kritiske Historie“; thi medens f. Ex. *Reuss* har forfulgt Oversættelsernes Historie indtil de nyeste Tider, er *Guericke* med de ældre Theologer bleven staaende ved Fremstillingen ikkun af de gamle Oversættelsers Historie; og, dersom hiin Udvidelse skulde ansees mere consequent, vilde man med samme Ret kunne fordrø, at der f. Ex. ved Siden af *Hermeneutikens Historie* (der ligeledes hos *Reuss* er behandlet med en Udførlighed, som staaer i paafaldende Modsætning til den Korthed, hvormed samme er foredraget af *Guericke*) skulde optages *Historien om Biblens praktiske og asketiske Anvendelse* og andre Momenter. Fremdeles kommer hertil, at Indledningsvidenskabens efter sit gamle Begreb indeholder mange Oplysninger f. Ex. om Theorien for Textkritiken, der i det Mindste ved den academiske Underviisning meest passende kunne meddeles i denne Disciplin, fordi de ikke kunne forbigaaes og dog vanskeligen kunne gjøre Fordring paa en særegen Plads i den Underviisning, som er beregnet for yngre Studerende. Naar der imidlertid mod den sidste Bemærkning lader sig gjøre den Indvending, at Videnskabens Begreb og Omfang ikke bør bestemmes efter saadanne praktiske, mere underordnede Hensyn, da bliver dog den Indsigelse tilbage, som er af væsentlig Betydning, nemlig: om der virkelig staae saadanne positive Resultater til Tjeneste, som ere nødvendige Betingelser for „en Historie af det Gl. og det N. T.“? Mod denne Indvending, som allerede *de Wette* fremsatte i een af de sidste Udgaver af hans Lærebog i den bibelske Indledning**) har *Reuss* — idet han nærmest retter sit Svar mod

*) Slg. *Baur*, *Theol. Jahrb.* 1850 S. 483.

**) *Lehrbuch der hist.-kritische Einleitung in der A. T.* 1845, § 1.

Baur *), der heller ikke vil opgive Begrebet „Bibelsk Indledningsvidenskab“, men vil have den indskrænket til „Videnskaben om Kanons Kritik“ — gjort den Bemærkning, at en historisk Videnskab som Kritiken kun da rykker sin Fuldendelse nærmere, naar den tør vove at gaae over fra den undersögende til den fortællende Form.***) Dette er imidlertid kun en Bemærkning og ikke en tilfredsstillende Gjendrivelse af Indvendingen. Man kan give *Reuss* Ret i, at „Biblen skulde gjøre og har gjort endnu ganske andre Ting i Verden og selv i Skolen, end hvad *Baur* i sin ovenanførte Afhandling anseer for udelukkende interessant, og at dette Andet er og maa være Gjenstand for dens Historie ligesaavel som hiint“; men netop med Hensyn til den Deel af Biblens Historie, der uden Tvivl har den vigtigste og meest umiddelbare Interesse, nemlig om de enkelte bibelske Skrifteres Oprindelse, indrømmer den førstnævnte Theolog selv, at de Resultater, som ere vundne ved de kritiske Undersøgelser og kunne glæde sig ved almindelig Antagelse, ere kun meget faa og netop ikke de vigtigste.***)

Dog, hvad enten nu disse Resultater ere faa eller mange, hvad enten man kalder den Videnskab, hvis væsentlige Hensigt er at stille Bibellæseren paa det rette Standpunkt til at forstaae og vurdere den hellige Skrift, „bibelsk Indledningsvidenskab“ eller „Biblens kritiske Historie“ — det Spørgsmaal, som det maa have almindelig Interesse at faae besvaret, er: hvilket Udbytte har man vundet ved de i saa lang Tid og med Anvendelse af saamegen Lærdom og Talent anstillede Efterforskninger om det Gl. og det Nye Testaments Skrifter, navnlig om Omfang og Beskaffenhed af det Nye Testaments Kanon? og hvorvidt kunne de Resultater, som ere Frugter af saa mangfoldige, saa ivrige, saa langvarige Debatter, ansees for at være

*) *F. C. Baur*: Die Einleitung in das Neue Testament als theol. Wissenschaft. Ihr Begriff und ihre Aufgabe etc. *Theol. Jahrb.* 1850. S. 463 ff.

**) *Geschichte der H. S. des N. T. S. 14* (2den Udg.).

***) *A. St. S. 334.*

saaledes sikkrede og begrundede, at man for Fremtiden deri kan have faste Udgangspunkter ved Behandlingen af den dogmatiske Theologie? Thi for os Protestanter, der have opgivet Troen paa en ufeilbar Kirke og Traditionens ubetingede Paa-lidelighed, er det netop dette sidstnævnte Hensyn, hvorpaa Bibelkritikens høieste Interesse beroer.

I det angivne Öiemed udarbeidede jeg for nogle og tyve Aar siden mit Skrift: „*Hvad er Hensigten, Betydningen og Resultaterne af Theologernes videnskabelige Undersøgelser om det Nye Testamentes Skrifter?*” (Tolv indledende Forelæsninger til det N. T. Kbhavn 1833, Reitzels Forlag). Senere har jeg i en Række Artikler i forskjellige Aargange af Theologisk Tidsskrift efterhaanden meddeelt Oversigter over de vigtigste Forhandlinger, som i de sidste Decennier ere blevne førte inden den nytestam. Kritiks Omraade. Jeg har deels i disse deels i andre særskilt udgivne Afhandlinger med det Samme søgt at gjøre opmærksom paa de didhörende Forskningers Værd og Betydning og efter Evne at bidrage til Lösningen af de mange, tidligere tildeels ubekjendte Problemer, som paatrængte sig navnlig fra den Tid af, da der ved de Tübingske Theologer, med Dr. C. F. Baur i Spidsen, var indtraadt en ny Epoche i Betragtningen af Fremstillingen af den apostoliske Tidsalders Historie og Literatur. Der var en saameget større Opfordring til at rette en fortrinlig Opmærksomhed paa de ovennævnte Forhandlinger, jo mere paa den ene Side Resultaterne af de Theologers Undersøgelser, hvilke havde sat dem i Bevægelse, afvige fra Aarhundreders og snart Aartusinders kirkelige Tradition, og paa den anden Side selv de ivrigste Modstandere af den Retning, som hine Theologer repræsenterer, ikke kunde nægte, at et nyt Lys derved var blevet udbredt over mange Punkter af den ældste Christenheds Vilkaar og Tilstande, og at de moderne Kritikere, hvor megen og grundet Anledning deres dristige og ofte letsindige Paastande end maatte give til Misfor-nöielse og Dadel, dog tillige havde lagt en Lærdom og en

Skarpsindighed for Dagen, som fortjente al Anerkjendelse. *) Imidlertid turde det nu atter være hensigtsmæssigt dels at kaste et Tilbageblik paa Udviklingen af det N. T.s Isagogik fra Reformationen af indtil den nyere Tid, dels at belyse Tingenes Stilling paa det nuværende Standpunkt, hvor ikke blot den saakaldte Ny-Tübingske Kritik har havt Leilighed til at udbrede sig over alle de væsentlige Punkter, som udfordredes til at have en rigtig Indsigt i dens Betydning, men ogsaa dens Modstandere have været istand til at gjøre Rede for deres Anskuelse, saa at den nyeste Tid endog har skjænket os Værker, hvori der er meddeelt sammenhængende og omfattende Fremstillinger af den apostoliske Tidsalders Literatur og Theologie, stötte til de mere specielle Undersögelser og Forhandlinger, som i de sidste tyve Aar ere blevne förte mellem Theologerne af de forskjelligste Retninger.

Henviste af den protestantiske Kirkes Stiftere udelukkende

---

*) I Fortalen til den nye Udgave af sin Indledning til det N. T. (1853) siger *Guerike*: „Wenn ich auch jetzt und gerade jetzt der neutübinger Schule . . . bestimmt opponirt habe, . . . so steht das nicht in Widerspruch mit meiner oft ausgesprochenen Ueberzeugung von der so ungemeynen Begabung, Tüchtigkeit und Virtuosität ihrer Begründer und Vertreter. Ja, ich stehe nicht an, Herrn Dr. v. Baur gegenüber auch auf mich selbst das Sprüchlein anzuwenden, dass wenn die Könige bauen, die Kärner zu thun haben.“ Slg. *J. H. Kurz*, der i sin Handbuch der allg. Kirchengesch. 1ster Bd. 1ster Abth. S. 328 taler om „den beundringswürdige Skarpsindighed og næsten exempellöse Sagacitet,“ hvormed Baur og hans Disciple have benyttet de tarvelige Efterretninger om gamle apokryphiske Evangelier til Gunst for den af dem opstillede Anskuelse om Urchristendommen. — *Luthardt* i sit Værk over Johannis Ev. (Nürnberg. 1852—53) 1ster Bd. S. 231: „Von Allen, welche bisher das Johanneische Evangelium behandelt haben, hat Baur das Meiste geleistet, um die innere Einheit, den innerlich nothwendigen Fortschritt und Zusammenstimmung desselben nachzuweisen.“ *Hase*: (Die Tübinger Schule. Sendschr. an Herrn Dr. Baur 1855, S. 69) „Gesetzt auch, Johannes bewährte sich seinem Evangelium, und es wurde unlegbar, dass Paulus noch den unzweifelhaften Sieg seiner Sache gesehen habe: die Forschungen der Tübinger Schule würden dennoch einen bedeutsamen Entwicklungsknoten in der christlichen Theologie bezeichnen.“

til *den hellige Skrift* som höieste Norm i Troessager, söge vi med saameget større Iver enhver Oplysning til nærmere Bestemmelse af dette Begreb, dets Indhold og Omfang, som Reformatorerne herom have efterladt en aaben Plads i deres dogmatiske System, der endnu ikke er bleven udfyldt paa en Maade, der i lige Grad kunde tilfredsstillende Kirken og Videnskaben. Forgjeves söge vi nemlig i den lutherske Kirkes Bekjendelses-skrifter nogen nöiere Bestemmelse af Begrebet „*Hellige Skrift*“ end den i Almindelighed givne Anviisning paa „det Gl. og N. T.'s prophetiske og apostoliske Böger.“ Unægteligen maa dette forekomme saameget besynderligere, som det var med Paaberaahelsen af „Skriften“, at Luther og hans Medreformatorer forkastede den Autoritet, der hidtil havde gjældt for den höieste i Kirken; det var ved Efterviisning af Forskjellen mellem „de hellige Skrifter“ Indhold og den Lære, Forfatning og Cultus, der herskede i den romersk-papistiske Kirke, at Luther begrundede sin Ret til at stemple den sidstnævnte som Menneskepaafund. Intet syntes derfor at ligge nærmere, end at Reformatorerne havde begyndt deres Værk med nöiagtig Bestemmelse af Begrebet „den hellige Skrift“ og med Godtgjörelsen af sammes Gyldighed som den christelige Aabenbarings paalideligste Kundskabskilde hævdede dens Ret til at være överste og afgjörende Regel i den udbrudte og i enhver eventuel Strid om Troes- anliggender. Dette skete imidlertid ikke.*) Grunden dertil var, at i Virkeligheden blev Reformationen støttet ikke paa Skrift- autoritetens formelle Grundsætning, men paa det materielle Princip om Retfærdiggjörelsen af Troen. For Reformatorerne og deres Tilhængere bar denne Lære Visheden om sin Sandhed i sig selv. Men derom kunde deres Modstandere i den gamle

---

*) Ikkun eet Forsög blev gjort i denne Retning. *Karlstadt* forfattede 1520 et i Wittenberg udg. Skrift: *De canonicis scripturis*, som först *Credner* i sit Værk: *Zur Geschichte des Kanons*, Halle 1847, S. 293 ff. atter har draget for Lyset. Det forblev imidlertid af flere Grunde uden al videre Virkning.

Kirke ikke overbevise sig, og netop fra det skriftlige Aabenbaringsdocument, hvilket Luther ene vilde lade gjælde som Regel for christelig Sandhed, hentede Katholikerne Beviser for Rigtigheden af deres Anskuelse om Jesu og Apostlernes Lære imod de formeentlige Reformatorer. De opstillede saaledes blandt Andet Jacobi Brev, Johannis Aabenbaring, Hebræerbrevet o. a. som ikke ringere apostoliske Autoriteter end Pauli Breve, i hvilke den lutherske Theorie søgte sin væsentligste Støtte. Her syntes to Veie at staae aabne for Luther: enten exegetisk at estervise, hvorledes de bibelske Skrifter kun ved misforstaaet Fortolkning kunde antages at modsige hinanden, eller at godtgjøre Utilstrækkeligheden af de historiske Vidnesbyrd for, at Jacobi Brev, Johannis Aabenbaring og andre til Gunst for den katholske Lære paaberaabte Skrifter vare ægte apostoliske Værker. Men Luther slog ikke ind paa nogen af disse Veie eller opgav i det Mindste at forfølge det betraadte Spor. Thi vel yttre han, at der fra gammel Tid har været Tvivl om de Skrifters Anseelse og apostoliske Ægthed, paa hvilke hans Modstandere fortrinsviis beraabte sig, men det er just ikke derpaa, han støtter sin Forkastelse af disse Bøgers Autoritet. Og langt fra at forsøge en Udjævning mellem deres og de øvrige nytestamentiske Skrifters Indhold, er det netop paa Grund af, at de modsige Læren om Retfærdiggjørelsen af Troen, at han nægter dem Anerkjendelse som apostoliske Skrifter.*) Naar han derimod nu vil angive, hvad der da er den rette Prövesteen for et Skrifts Apostolicitet, da er det: at see til, „ob sie Christum treibet oder nicht . . . Was Christum nicht lehrte, das ist nicht apostolisch, wens gleich Petrus oder Paulus lehrt, wiederum was Christum predigt, das ist apostolisch, wens gleich Judas, Annas, Pilatus oder Herodes thät!“ (*Vorr. a. N. T. v. 1524*).

*) S. Luthers Fortale til Hebrbr., Jacob, Jud., Apokalyps. i de ældste Udgaver af hans tyske Bibeloversættelse. Disse fire Bøger anvistes ogsaa en egen Plads i denne og betegnedes ikke med Ziffre som de 23 andre Bøger i N. T.

Mange Betæneligheder syntes at maatte reise sig mod Rigtigheden af disse Ytringer; men de bleve overseete til en Tid, hvor Reformationens Seir mindre beroede paa videnskabelige Argumentationer end paa den levende Følelse af dens factiske Berettigelse ligeoverfor et hovmodigt og fordærvet Hierarchies aabenbare Undertrykkelser af christelig Sandhed*) At støtte Læren paa Skriften og atter Skriftens Autoritet paa den deri indeholdte Læres Guddommelighed var i sig selv et Cirkelbeviis; og hvilke Conseqventser lod der sig befrygte fra en uindskrænket Anvendelse af det ovenfor angivne Kriterium paa Skriftens Kanonicitet! I Tidens Løb stillede derfor ogsaa de protestantiske Theologer *Mangelen paa tilstrækkelige og overeensstemmende Vidnesbyrd i den gamle Kirke* i Spidsen for deres Grunde imod Antagelsen af de omtvistede Böger i N. T. Men denne Mangel bragtes man dog efterhaanden til at ansee mindre væsentlig, jo mere magtpaaliggende det blev at undgaae Mistanke for at gjøre fælleds Sag med de kjætterske Socinianere og Arminianere, der tilegnede sig Bestemmelsen og gjorde Anvendelse af Forskjelligheden af de nytestamentiske Bögers Værd. Medens man derfor i den protestantiske Kirke endnu længe efter de egentlige Reformatorers Bortgang havde betegnet flere af de Böger, hvilke ere optagne i den latinske Valgata saavelsom i Luthers tyske Bibeloversættelse, som *libri apocryphi Novi Testamenti****) og senere havde omskiftet***) denne Betegnelse med Navnet *libri*

*) Die Geschichte der Reformation bestätigt die allgemeine Wahrnehmung, dass religiöse Bewegungen nicht sowohl durch Vernunftwahrheiten, die immer nur langsam sich verbreiten, als vielmehr durch mächtige Gefühls-erregungen hervorgerufen worden sind . . . Auch führte die Untersuchung des Kanons, die doch immer nur Vorfrage blieb, in grosse Schwierigkeiten, deren Anfang kaum zu finden, sowie das Ende kaum abzusehen war, während dass Bedürfniss der Zeit auf das rasche Gewinnen fester Lehrbestimmungen drängte. *Credner a. St. S. 294 f.*

**) Saaledes *Chemnitz*, *Selnecker*, *J. Schröder* etc. S. Beviisstederne hos *Bleek* i Første Afdeling af hans Commentar til Hebræerbrevet S. 449 ff.

***) *Johan Gerhard*, *Exegesis s. uberior expositio articuli de scriptura sacra* § 242 (fra A. 1625).

canonici *secundi ordinis*, fandt man mod Slutningen af 17de og i Begyndelsen af 18de Aarhundrede det hensigtsmæssigst, reent at ophæve en saadan Adskillelse mellem libri protocanonici og deuterocanonici N. T., og, forsaavidt Erindringen om denne Inddeling ikke kunde udslattes, at give den en saadan Udtydning, som om ikke nogen forskjellig Anseelse, men kun en tidligere eller sildigere Optagelse i Kanon derved var bleven betegnet. *) Thi Hovedkriteriet for Bøgernes Kanonicitet var jo dog „den hellige Aands Vidnesbyrd, hvorved de selv vidnede om deres guddommelige Udspring og Værd“; — og efterat man ved Exegesens Hjælp havde overvundet de Vanskeligheder, som tidligere stode i Veien for Anerkjendelsen af flere nytestamentiske Bøgers kanoniske Anseelse, var der Intet til Hinder for at antage den samme Omfang af N. T.'s Kanon, som den katholske Kirke. Saaledes var det da efterhaanden kommet dertil, at de samme Böger, som man i den protestantiske Kirke, tidligere, hvor der forresten herskede meget mindre strænge Forestillinger om Inspirationen, havde været tilbøielig til at udelukke af Kanon, paa Grund af at *de savnede Aandens Vidnesbyrd*, de samme Böger bleve nu, efterat man havde dannet sig de meest overspændte dogmatiske Begreber om Theopneustien, fundne *fuldkommen lige værdige* med dem, hvilke Luther og andre

---

*) A. Pfeifferi († 1698) Critica s. p. 385: Nonnulli ex orthodoxis Ep. ad Hebr. 2 Petr. 2. 3. Joh. Jac. Jud. Apoc. deuterocanonicos N. T. immo *apocryphos* vocarunt non tamen eo animo, ut illis canonicam in confirmandis fidei dogmatibus derogarent auctoritatem, sed ut aliqua ratione distinguerentur ab iis, de quorum autore secundario et auctoritate nunquam esset dubitatum, unde tamen ab aliis *canonici secundi ordinis*, sc. non habito respectu ad certitudinem auctoritatis, appellatur, quamquam nunc fortasse consultius sit ab omni distinctione abstinere. Slg. Dietelmair Theol. Betr. (1769) I, 377: „Heutiges Tages können wir diesen Unterschied zur Noth entbehren. Weil er aber doch noch einigen Gebrauh hat und besorglicher Massen bald noch einen mehrern bekommen möchte (!) so ist fleissig zu erinnern, dass die Zusätze proto — deuterio — nicht einen verschiedenen Werth anzeigen sollen, sondern eine frühere oder spätere Aufnahme. S. Reuss, Gesch. der Heil. Schr. 2te Ausg. § 340.

ældre protestantiske Theologer *udelukkende* havde tilkjendt *hiint Fortrin*.*)

Neppe kunde en saadan Forandring i Anskuelsen af de bibelske Bøgers Værd i alle Tilfælde være støttet paa en virkelig og dyb Følelse af hiint den hellige Aands Vidnesbyrd, som blev paaberaabt for Anerkjendelsen af de omtvistede Skrifter af det N. T.'s Samling. Ofte maatte vel den mere forstands- og reflectionsmæssige Efterviisning, at der i disse Skrifters Indhold ikke fandtes nogen Modsigelse med Indholdet af dem, der fra de ældste Tider eenstemmigen vare anseete for inspirerede, supplere, hvad der manglede i det umiddelbare Følelsesindtryk. Men endnu heved et Par Aarhundreder blev det gammelprotestantiske orthodoxe System, der i hiint Vidnesbyrd havde havt et over alle Tvivl ophøiet Støttepunkt, baaret og understøttet af Theologer, der selv vare gennemtrængte af den Aand, som efterhaanden havde skabt og uddannet Lærens videnskabelige Form. Imidlertid var der under mange Slags Indvirkninger opvoxet en ny Slægt, hos hvilken Tilegnelsen af hiint Lærebegreb kun havde været et mechanisk Arbeide uden indre Erfaring. Den forandrede Stilling, som disse Theologer fra det 18de Aarhundredes anden Halvdeel indtog til deres Forgjængeres Anskuelser om den „den hellige Skrift”, har een af dem,

---

*) *Quenstedt* († 1688) *System theol.* (ed. Lips. 1715 fol.) cap. IV. sect. II. quæst 23 p. 340 sqq. . . . „Libri deutero canonici N. T. non sunt in dubium vocati propter veritatem et θεοπνευστιαν(?), sed quia non æqualiter cum cæteris fuerant cogniti ab hominibus. Sunt, inquam, æqualis auctoritatis cum reliquis, non autem æqualis cognitionis apud homines.” *Joh. G. Baur* († 1695) *Compend. theol. posit. Proleg.* c. 11 § 38 (ed. Lips. 1826) p. 120: „Libri canonici N. T. sunt omnes illi, qui in codice biblico habentur, nempe non solum illi, de quorum θεοπνευστιαν nuncquam dubitatum fuit . . . verum etiam reliqua scripta, de quorum sicut scriptoribus ita et origine divina ab aliquibus olim dubitatum fecit, hodie tamen lis nulla superest.” *J. W. Rumpæi Comment.*, crit ad ll. N. T. (ed. 2. Lips. 1757) § 40 p. 188 sq.: „Hodie, postquam cuncta accuratiori studio sunt discussa explorataque, ut nullum temere, cur hi libri pro canonicis recipi non debeant superesse posset dubium, distinctio illa exspiravit. *S. Bleek* a. St. S. 468 ff.

der ved udbredt Lærdom og ved en i egen og mange Samtidiges Overbeviisning uomtvistet Orthodoxye med Rette kan betragtes som deres ikke forkastelige Repræsentant, *Joh. David Michaelis*, udtalt i den bekiendte Ytring (Dogmatik S. 92), at „hvor fast han var overbeviist om den christelige Aabenbarings Sandhed, maatte han dog oprigtig tilstaae aldrig i sit Liv at have fornummet noget til den Hellige Aands Vidnesbyrd og heller ikke i Bibelen at have fundet noget Ord derom.”

Hvorledes skulde da nu Skriftens, navnlig det N. T.'s Adkomst til kænonsk Anseelse hævdes? — Man syntes ikke at være i Forlegenhed ved dette Spørgsmaal. Ad den videnskabelige Forsknings Vei troede man sig istand til at godtgjøre det N. T.'s Affattelse ved Apostle og umiddelbare Aposteldisciple. I Skrifternes Authentie havde man en Borgen for deres Paalidelighed og Autoritet, som gjorde ethvert andet overflödigt. Grundsætningen om den udelukkende Skriftautoritet kom nu først til fuld Udövelse, og Dogmatiken blev, saagodt som man til hiin Tid mægtede det, bibelsk Theologie. Forsaavidt det ikke lykkedes tilfredsstillende at hævde det apostoliske Forfatterskab af de saakaldte *Antilegomena*, tröstede man sig med deres Undværlighed og fandt sig saameget mere forvissat om sin Ret i at hævde de saakaldte *Homologumena's* Anseelse, jo større Frisindethed man viste i at opgive, hvad der ikke kunde bestaae for den frie historiske Kritik.

Dog, denne Sikkerhed skulde ikke vare længe. I Aaret 1807 udsendte *Schleiermacher* sit Sendebrev til *Gass* om det saakaldte første Pauli Brev til Timotheus. Af indre Grunde havde der paatrængt sig ham Tvivl om, hvorvidt dette Brev med Rette bar den Apostels Navn, der almindeligen ansaaes for dets Forfatter. Idet han udviklede disse Tvivlsgrunde, hentede fra Sprog, Fremstilling, Tankegang, kort fra Brevets eget Indhold, erklærede han, at de udvortes Vidnesbyrd for Brevets paulinske Affattelse ikke vare i den Grad fuldstændige og overbevisende, at man paa Grund deraf turde afvise hine Betænke-

ligheder som ubetnelige. I de snart halvhundrede Aar, som ere forløbne siden Udgivelsen af hiint Skrift, har den Kritik, som her blev övet, selv været underkastet mangfoldig Bedömelse og netop af dem, der i nyeste Tid gjentage Paastanden om Pastoralbrevens Uægthed, er der bleven efterviist store Ufuldkommenheder ved Schleiermachers kritiske Arbeide. Men ikke destomindre har dette havt en Betydning som faa andre. Inden Kirkens egen Omraade vare hidtil kun de fra gammel Tid omtvistede Böger i N. T., som derfor udelukkende betegnedes som Antilegomena, stundom blevne frakjendte de Forfattere, til hvilke Traditionen henførte dem. Schleiermacher vovede derimod at drage et Skrift i Tvivl, der ikke blot gennem Aarhundreder var regnet til de utvivlsomt apostoliske Skrifter, men som ikke kunde frakjendes denne Egenskab uden med det Samme at maatte betragtes i bedste Tilfælde som opstaaet ved en pia fraus; thi her var det ingenlunde Tilfældet som ved endeel andre Böger i N. T., at ikke Skriftet selv, men kun den i Kirken herskende Tradition angav en apostolisk Forfatter, der ifølge den videnskabelige Kritik ikke skulde kunne have skrevet det. Dersom Paulus selv ikke havde skrevet det ommeldte Brev til Timotheus, maatte en Anden falskelig have benyttet Apostlens Navn til at skaffe sit Skrift saameget lettere Indgang og større Anseelse.

Hertil kom nu en anden Omstændighed, hvorved hiint Schleiermachers kritiske Arbeide blev af en gjennemgribende Betydning for den følgende Tids Behandling af det N. T.'s Skrifter. *Schleiermacher* efterviste ikke blot Afvigelser og Uoverensstemmelser i Udtryk, Sprog og Fremstilling mellem det omhandlede Skrift og andre Skrifter af Apostlen Paulus, men begrundede tillige Forkastelsen af 1ste Timotheusbrevs Ægthed paa en Mængde Ufuldkommenheder, som skulde findes i dets hele Indhold, dets Plan og Udførelse: „Alt deri bevægede sig i det Ubestemte og Almindelige, syntes ligesom grebet ud af Luften og ikke hvilende paa virkelig bestaaende Forholds

faste Grund; istedetfor Udvikling af den berörte Gjenstand gjordes pludselige Spring til en anden; Brevet forraadte en fuldkommen Udygtighed til træffende at gribe et virkeligt Moment af det Paulinske Liv eller at gennemføre nogen af Apostlens store Ideer paa en ham eiendommelig Viis, meget mere en fuldkommen Mangel paa Holdning, der saa let lader sig forklare af Mangelen paa indre Kald til netop at sige dette, etc.” — En saadan Kritik over et Skrift iblandt det N. T.’s Samling havde man hidtil kun seet udövet mod de saakaldte Antilegomena, efterat Tvivlene om disses Ægthed og Anseelse igjen var kaldt tillive; og endog ved disse Skrifter — med Undtagelse af Apokalypsen — var det dog nærmest Mangel paa indvortes Bevidnelse og formelle Ufuldkommenheder, hvorpaa man havde støttet sine Angreb. Men fra nu af blev det ene Skrift efter det andet i det N. T. kaldt for den kritiske Domstol og paa Grund af mange nærgaaende Anklager frakjendt Ret til at indtage den Plads, der saa længe og saa eenstemmigt havde været indrømmet det i Kirken. Med Tabet af Inspirationens Glorie syntes de bibelske Skrifter ogsaa at have mistet det Værd, hvilket man forhen havde troet at kunne hævde dem endog blot i Egenskab som menneskelige Værker.

Det gik med Samlingen af de hellige Skrifter som med en Samling af Kunstværker, hvilke en lang Tid havde været anseete for udmærkede og uovertræffelige i deres Art og vare blevne henførte til Mestere, hvis blotte Navn indestod for deres Værd. Pludselig optraadte Kunstkjendere, som efterviste, hvor usikre de historiske Vidnesbyrd vare om hine Kunstværkers Oprindelse fra de almindelig angivne Mestere. Alligevel kunde hine Værker, uafhængigt af Spørgsmaalet om deres Oprindelse, derfor gjerne være af høieste Værd. Men naar der nu eftervistes, at foruden Manglerne paa sikre Vidnesbyrd om disse Værkers Ophavsmænd, fandtes der netop ved dem selv saa store Mangler og Ufuldkommenheder, at disse afgav den væsentligste Grund

til at nægte deres Oprindelse fra de Mænd, til hvilke de hidtil almindeligen vare blevne henførte: hvilket nedslaaende Indtryk maatte dette gjøre paa Alle, som havde fundet den høieste Glæde og Opløftelse i deres Beskuelse! — Dog, med hvilken Ret optraadte en saa anstødelig Kritik? hvorpaa begrundede den sin fornærmelige Dom? Ogsaa denne Fordring blev tilfredsstillet: det var i Begyndelsen kun enkelte Stykker af den hele Samling, mod hvilke den kritiske Skepsis rettede sig, og Hovedbeviset for sine Angreb hentede denne fra Sammenligning med de Værker i Samlingen, hvilke utvivlsomt skulde hidrøre fra de navngivne store Mestere, hvis Navn de bare. Saaledes begrundede *Schleiermacher* sine Tvivl om det første Timotheusbrevs Ægthed ved at sammenholde det med de to andre saakaldte Pastoralbreve og eftervise, hvilken Afstand der fandtes mellem disse „utvivlsomt ægte paulinske” Skrifter og hiint omtvistede Brev. Denne Fremgangsmaade syntes jo fuldkommen berettiget; den var anvendt af Kirken selv ved Dommen over Antilegomena.

Men efterat nu andre Kritikere ved lignende Fremgangsmaade havde draget snart dette snart hiint bibelske Skrifts Ægthed i Tvivl, og det efterhaanden saaledes var blevet tvivlsomt, om der i den hele Samling fandtes noget Værk af saa uomtvistelig Oprindelse og indre Værd, at det kunde opstilles som Mynster og benyttes som Regel ved Bedømmelsen af de andre Værkers Authentie og Classicitet — hvor skulde man da søge en objectiv Norm og Maalestok? — *Schleiermacher* havde, som sagt, godtgjort Uægtheden af 1 Tim., under Forudsætning af, at Paulus virkelig havde skrevet 2det Brev til Timotheus og Brevet til Titus. Nogen Tid efter viste *Eichhorn* og *de Wette*, at man ved at sammenligne Pastoralbrevene med de andre paulinske Skrifter nødtes til at frakjende dem alle tre deres formeentlige apostoliske Forfatter. Som bekjendt er paa lignende Maade i det sidste halve Seculum det ene Skrift efter det andet

i N. T.'s Samling blevet underkastet en Kritik, som endtes med et negativt Resultat. Rigtignok var det under meget forskellige Forudsætninger om Omfangen af det N. T.'s faststaaende Kanon, at den ene Kritiker lösnede eet, den anden et andet Stykke fra samme. Men Forvirringen blev derved kun saameget større.

I Dogmatiken vedblev man at tale om kanoniske og ukanoniske Skrifter, men benyttede nærmest denne Adskillelse negativt, til at afkræfte Beviisgyldigheden af eet eller andet Sted, som paaberaabtes for et Dogma, som man vilde bestride. I de isagogiske Undersøgelser om det N. T.'s enkelte Böger blev derimod Spørgsmaalet om Skrifternes Kanonicitet efterhaanden ganske forbigaaet eller aldeles löst berört. Hvor subjektivt Kanonsbegrebet blev behandlet, vil man blandt Andet kunne see af Forhandlingerne om Pastoralbrevenes Ægthed eller Uægthed. Ogsaa i denne Henseende bliver det mærkeligt at iagtage, hvor let *Schleiermacher* affærdiger det Spørgsmaal, hvorledes 1ste Timotheibrevs Forhold til det N. T.'s Kanon maatte stille sig, dersom Resultatet af hans Undersøgelse skulde betragtes som afgjort. „Hvo som ved kanoniske Skrifter” — siger han (a. St. S. 233 ff) „seer paa, at de maae være inspirerede eller i det Mindste ganske dadelfrie (unbescholten), han vil vel ikke kunne taale dette Brev i sin (sic) Kanon. Men hvo, som seer bort derover og ikke anslaaer det fromme Bedrageri höiere, end det er meent af Forfatterne, han kunde vel gjerne lade det beholde sin Plads. Thi aabenbart har Forfatteren hverken skrevet af tom eller foragtelig Forfængelighed, ikke heller i nogen trædsk Hensigt under den største Apostels Maske sögt at indsnige noget Uchristeligt i Kirken, men meget mere i den gode Mening kun at forskaffe meget ægte Christeligt en höiere Autoritet.” Altsaa kunde det saaledes overlades til Enhvers subjective Bestemmelse, om Brevet skulde tillægges kanonisk Anseelse eller ikke? Og, hvis nu endog dette skulde indrømmes som Consequents af den protestantiske Frihed, i Lighed med Luthers Yt-

tringer om Jacobi Brev*) og Johannis Apokalypsis:**) hvorledes kunde dog en saadan Indifferentisme med Hensyn til Brevets kanoniske Anseelse indrømmes fra *deres* Side, der som Schleiermacher blandt Andet toge Anstöd af Brevets moralske Indhold***) og overhovedet fandt dette som Lærebrev uværdigt, som Privatskrivelse upassende for Apostlen? Ved Forhandlingen om det samme Brev ytrer *Credner* (Einl. § 185), at Forfatteren til 1ste Tim. „har efterstræbt sit Maal i ægte paulinsk Aand og har erklæret sig saaledes, som Paulus selv, ved et længere Liv, vilde have erklæret sig.” Alligevel maa man dog antage, at Paulus ikke vilde have efterstræbt et christeligt Maal ved Underskydelse af en fremmed og falsk Autoritet; og hvad den sidste Deel af *Credners* Paastand angaaer, da staaer dermed i Modsigelse den „anstödelige” Yttring, som *Credner* finder i 1 Tim. 2, 14: Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ved at antage den fremført i de ebionitisk-gnostiske Jödechristnes Mening (om Adams Usyndighed). Endelig hvor besynderligt lyder det, naar *de Wette*, idet han erklærer de kritiske Tvivl om Pastoralbrevenes Ægthed, hvilke han selv har foröget, for ikke at være tilstrækkelige til at omstöde den ved Aarhundreder helligede Tro paa deres Ægthed, tilföier: „Desuden kan Talen aldrig være om at vise disse *Mindesmærker fra den apostoliske Tid, hvilke (især 2det Tim. og Br. til Titus) indeholde meget Paulinsk*, ud af Kanon”; — som om dette Kriterium vilde være istand til at

*) — „Dass ich meine Meinung darauf stelle, doch ohne jedermanns Nachtheil, achte ich sie für keines Apostels Schrift, und das ist meine Ursache. Auf's Erste . . . Darum will ich ihn nicht haben in meiner Bibel in der Zahl der rechten Hauptbücher, will aber damit niemand wehren, dass er ihn setze und hebe, wie es ihm gelüset”. . . .

**) „Endlich halte davon jederman, was ihm sein Geist giebt. Mein Geist kann sich in das Buch nicht schicken.”

***) Saaledes ytrer *Schl.* i Anledning af 1 Tim. 1, 10: . . . „Denn von Paulus wissen wir nicht einmal, dass er die, über welche er sich als über gefährliche Verführer am härtesten ereifert ihrer irrigen Meinungen wegen dem Satan übergeben, viel weniger solche, dir nur für sich, wie es scheint, Schiffbruch gelitten am Glauben.”

skjænke Skrifter af Simon Magus, Alexander, Hymenæus og Philletus, dersom slige Skrifter forefandtes, Adkomst til Optagelse i det N. T.'s Kanon!

Paa denne Maade var man saa langt fra at skaffe Dogmatiken noget fast Udgangspunkt, at man tvertimod unddrog den dens væsentligste Støtte. Hvad kunde det hjælpe, at man henviste udelukkende til „den hellige Skrift“, i Almindelighed talde om Mængden og Sikkerheden af udvortes og indvortes Grunde for dens Integritet og Authentic fremfor noget andet literairt Mindesmærke fra Oldtiden,*) naar man dog atter ved de enkelte Bestanddele af N. T.'s Samling kun kom til tvivlende og negative Resultater?

Ved at overse den hele Udviklingsgang, som det N. T.'s historiske Kritik havde taget, kan man nu vel i det Enkelte eftervise en Mængde Feil og Urigtigheder, forundres over den Sikkerhed, hvormed man opstillede uhistoriske Hypoteser, forarges over den Dristighed, hvormed man snart opstillede urigtige Grundsætninger, snart gjorde en forkeert Anvendelse af rigtige Principer etc. Men, efterat man engang havde forladt det oprindelige protestantiske Princip — som man dog heller ikke kunde tilegne sig i den Skikkelse, hvori det var opstillet, uden at maatte føres til meget betænkelige Consequenter — lod sig den Fremgangsmaade, som Theologerne i Almindelighed fulgte, trods deres indbyrdes Modsigelse og det negative Udbytte af deres Undersøgelser, forsaavidt overhovedet retfærdiggjøre, som af alle de Efterforskninger, der vare blevne anstillede i Anledning af det N. T.'s Skrifter, det dog maatte ansees for at høre til de sikkreste Resultater: at det Vidneforhør, man fra gammel Tid havde optaget over disse Skrifers historiske Oprindelse, led af en Mængde Mangler og Bröst og ingenlunde besad en saadan Paalidelighed, som man havde tilskrevet det. Hvad *Schleiermacher* erklærede om det første

*) S. disse Beviser hos *Haenlein* Einl. I. S. 240, gjentagne indtil de nyeste Tider.

Brev til Timotheus, at de udvortes Vidnesbyrd, dersom der af Skriftets eget Indhold reiste sig Tvivl om dets Authentie, ikke havde en saadan Beskaffenhed, at de vare istand til at nedslaae dem, det kunde med Hensyn til den sædvanlige Behandling af det ommeldte apologetiske Moment paastaaes næsten om alle Skrifterne i det N. T. efter dets sædvanlige Omfang. Med stor Lærdom og ikke ringe Skarpsindighed havde rigtignok flere Theologer (f. Ex. *Olshausen* i sit Skrift om de fire Evangeliers Ægthed, o. m. A.) paa ny samlet og oplyst Kirkefædrenes Vidnesbyrd om de nytestamentiske Skrifter, gjendrevet endeel af de Indvendinger, som havde reist sig mod hine Vidnesbyrds Paalidelighed, efterviist det Urimelige i Antagelsen af det N. T.'s Skrifers Affattelse fra Tiden efter det første Aarhundredes Slutning o. s. v. Ikke destomindre kunde det ikke nægtes, at Kanons Historie viste sig i et forskjelligt Lys, naar man fra Eusebius og hans Samtidige *op ad* forfulgte hine Vidnesbyrd, og naar man fra selve den apostoliske Tid *ned ad* indtil det 4de og følgende Aarhundreder opsøgte og veiede de samme Vidnesbyrd. Man beraabte sig ved den første Fremgangsmaade paa den almindelige Overeensstemmelse og den afgjorte Sikkerhed, hvormed allerede fra 2det Aarhundredes Slutning af de omhandlede Skrifter — med Undtagelse af Antilegomena — erklæredes for apostoliske Værker, og man supplerede fra det fjerde og tredie Aarhundredes høie Røster den Taushed, som herskede over mange Punkter i den tidligere Tid. Men, naar man fra den christelige Literaturs allerførste Tider forskede efter Oplysninger om det N. T.'s Skrifter, fandt man netop med Hensyn til flere af Hovedskrifterne Tausheden, som herskede om deres Tilværelse, saa paafaldende, Utydeligheden og Dunkelheden i de afgivne Vidnesbyrd om deres Oprindelse saa stor, den Uvidelse, som Indholdet af de ældre Vidnesbyrd erholdt i de senere Vidners forklarende Udlægning, saa mistænkelig, at det paatrængte sig som en uforkastelig Kjendsgjerning: at den ældste Kirke, som havde med Sikkerhed kunnet vidne om hine

Skrifters Forfattere, havde af flere Aarsager kun havt en ringe Interesse for Evangeliets *skriftlige* Forkyndelse, medens den sildigere Kirke derimod under forandrede Vilkaar havde havt saa stor Interesse for Evangeliets *skriftlige* Bevidnelse, at den var tilbøielig til at tillægge endog ufuldstændige og usikre Efterretninger om de som apostoliske Værker fra gammel Tid overleverede Skrifters Authentie en Vægt og Betydning, som om hine vare fuldkommen tilfredsstillende og afgjørende. Med faa Undtagelser er der for det N. T.'s Skrifter et Tidsrum af 50 til 80 Aar (fra den Tid af, da de almindelig antages at være forfattede, indtil de første bestemte og udtrykkelige Vidnesbyrd om deres Tilværelse), hvor vi savne al sikker Oplysning om deres Oprindelse og Skjæbne. Betænker man nu Alderdommens Mangel paa kritiske Hjælpemidler, den gamle Verdens mangelfulde historiske Kritik overhovedet, de christelige Kirkefædres i Særdeleshed, Mængden af underskudte Skrifter baade hos Hedninger, Jøder og de Christne, de mange Exempler paa disses hurtige Udbredelse og langvarige Anseelse, den almindelige Betragtning af Pseudonymitetens Tilladelighed til Udbredelsen af Anskuelser, hvis Sandhed og Gavnlighed var ophøiet over de Skribenters Tvivl, som benyttede den: — da maa man indrømme, at det var aldeles nødvendigt at prøve, hvorvidt Bøgernes Indhold stadfæstede eller modsagde de kirkelige Traditioner om deres Oprindelse; og Muligheden af, at det Sidste kunde være Tilfældet, var allerede indrømmet af den i Kirken selv fra gammel Tid herskende Meningsforskjellighed om de saakaldte Antilegomena. Heller ikke kan det nægtes, at den nyere Tids Kritik bragte mange Oplysninger tilveie, som man tidligere havde savnet, at den henvendte Opmærksomheden paa Meget, som var undgaaet ældre Theologers lagttagelse, med eet Ord, at den gjorde samme Tjeneste, som Viingaardens Omgravning dem, der foretogte dette Arbeide i Haabet om at finde en Skat. Men med den blotte Omgravning kunde dog ingen Frugter bringes tilveie. Ved de indbyrdes Modsigelser, hvori de forskjellige

Kritikeres Undersøgelser udviklede sig, kom man ikke meget videre, end til den Indsigt, at af disse og hine Grunde maatte man tvivle om, hvorvidt dette eller hiint Skrift i N. T.'s Samling med Rette indtog sin Plads, medens der fra modsat Side lod sig anføre endeel andre Grunde, der syntes at opveie hine Tvivl; og det endelige Resultat blev saaledes kun end mere piinlig ved sin Ubestemthed.

Da var det, at *F. C. Baur* optraadte og gav Haab om et mere positivt Udbytte.

Efterdi den kirkelige Tradition havde viist sig i saamange Henseender utilforladelig, at dens Vidnesbyrd i det Mindste ikke *umiddelbart* kunde benyttes til Bestemmelse om, hvorledes det forholdt sig med det N. T.'s Skrifers Oprindelse og Skjæbne, og da de Grunde, som i denne Henseende bleve gjorte gjældende for og imod Traditionens Gyldighed af Bøgernes egen Beskaffenhed, ikke havde formaaet at bringe Sagen til nogen sikker Afgjørelse, erklærede *Baur*, at man, for at komme ud over de blot subjektive Anskuelser og vinde en sand objektiv Erkjendelse, maatte slaae ind paa en ganske anden Vei. Denne var, at man skulde tage alle de historiske Forhold i Betragtning, indenfor hvis Kreds Affattelsestiden for de omspurgte Skrifter maatte falde, -- altsaa fra Christi Død af indtil mod Slutningen af det 2det Aarhundrede efter Christus — og ved nu at sammenholde Skrifternes Indhold med de Spørgsmaal, hvorom der i hiint Tidsrum forhandlede, med de Interesser, som dengang gjorde sig gjældende, med de Partier, som stode ligeoverfor hinanden, etc. blive sat istand til at bestemme ikke blot *Tiden* for, men ogsaa *Motiverne* til de omhandlede Skrifers Affattelse.

Om de af *Baur* og hans Disciple ad den angivne Vei anstillede Undersøgelser om det N. T.'s Skrifter har jeg tidligere ved forskjellige Leiligheder givet Oplysning.*) Men for Over-

*) S. Paastanden om den christelige Kirkes Ebionitisme gennem de tvende første Aarhundreder, historisk og kritisk oplyst. *Universitetsprogram 1833.*

sigtens Skyld vil det være nödvendigt for at gjengive Grundtrækkene i den Fremgangsmaade, som Baur anviste og som han selv og hans Disciple anvendte i en Mængde Afhandlinger og Skrifter, hvis Resultat Baur senest har sammenfattet i sit Værk: „*Das Christenthum und die christliche Kirche der drei ersten Jahrhunderte. Tübingen 1853.*”

Hvad der ikke kan undgaae Nogens Iagttagelse, som be-
 trægter de ældste Christnes Historie, er den Forskjellighed, der
 viser sig at have fundet Sted i Opfattelsen af Evangeliets For-
 hold til Moseloven fra den Tid af, da den christelige Religion
 navnlig ved Apostlen Pauli Virksomhed udbredte sig ud over
 Palæstinas Grændser. At den Uenighed, som herskede mellem
 de Christne indbyrdes om Moselovens absolute og relative For-
 bindtlighed, har havt en langt større Varighed, Udstrækning og
 Betydning, end man almindelig pleiede at forestille sig, er det
 Bours Fortjeneste at have efterviist. Han slutter nu, at en saa
 heftig og langvarig Uenighed mellem de Christne maa man være
 beföiet til at antage grundet i en Modsætning, der havde
 sit Udspring fra selve de Mænd, som vare Evangeliets første
 Forkyndere. Flere af det N. T.'s Skrifter aflægge nu Vidnes-
 byrd om en saadan Modsætning mellem en jödechristelig og
 en friere, mere universalistisk christelig Retning. Som Re-
 præsentanter for den første staae fornemmelig Apostlerne Pe-

---

Slg. *Theologisk Tidsskrift* V, 41, 145: De nyeste Undersögelser angaaende de saakaldte Pastoralbreve i det Nye Testament, fremstillede i deres Betydning og Forhold til Bibelkritik og Kanon. VI, 52—93: Om Pauli Forhold til Moseloven efter Beretningerne i Ap. G. og efter Apostlens egne Ytringer i hans Breve. VII, 1—36: Om det historiske Beviis for den Paa-stand, at det N. T.'s Skrifter ikke ere at betragte som Troesnorm, men som en Complex af stridende, hinanden ofte polarisk frastödende Systemer. IX, 1—46: Har det fjerde Evangeliums Forfatter gjort Fordring paa historisk Troværdighed? X, 1—110: Om de synoptiske Evangeliers Forhold til deres skriftlige Kilder. S. 334—388. Bidrag til Apokalypsens videnskabelige Fortolkning. XI, 155—231: Samaritanernes messianske Forventninger. *Nyt Theol. Tidsskr.* III, 105—150: Om de synoptis Evangelier.

trus, Johannes og Jakobus, for den sidste Paulus og hans Disciple. Netop i de Skrifter af det N. T.'s Samling, hvilke saavel formedelst udvortes Vidnesbyrd som indvortes Grunde turde sikkrest ansees for at tilhøre de Apostle, hvis Navn de bære, i *Pauli Breve til Galaterne, Corinthierne og Romerne*, paa den ene Side, og i *Johannis Aabenbaring*, paa den anden Side, træder denne Modsætning — saaledes argumenterer Baur videre — os imøde i den meest udelukkende, uforsonede og uforsonlige Skikkelse. Derimod foreligger i *Apostlernes Gjærninger* et Skrift med den umiskjendelige Tendents, at skjule saavidt muligt hiin Spaltning og at fremstille den som allerede tidlig overvunden. Ved Sammenligning af *Apostlernes Gjærninger* og de ovenfor nævnte apostoliske Breve vil man ikke længere kunne tvivle om, paa hvilken Side Fremstillingen har Fortrinnet af den større historiske Troskab. Deraf vil da fremgaae, at den overveiende Retning i den apostoliske Kirke var Petrinisme (Jödechristendom) og det i den cras-ebionitiske Skikkelse, som fordrede Hedningene udelukkede fra Deeltagelsen i Guds Rige og paastode Forbindtligheden af den hele mosaiske Lov. *Apostlernes Gjærninger* kan da först være opstaaet til en Tid, hvor nye Factorer vare komne til, som havde fremkaldt Forsög paa en Udjævning af de hidtil fjendtlig over for hinanden staaende Retninger. Saadanne Forsög med overveiende Retning snart mod Petrinismen snart mod Paulinismen skyldes ogsaa Affattelsen af flere andre nytest. Skrifter som *1ste Petri Brev, Hebræerbrevet, de tre synoptiske Evangelier*, ja selv *Jacobi Brev*, i hvilke den omhandlede Modsætning ikke som i de fire ægte paulinske Breve og i *Johannis Apokalypsis* er principiel og uforsonlig. I endeel andre af det N. T.'s Skrifter findes ved Siden af det Vidnesbyrd om deres Affattelse til en sildigere, efterapostolisk Tid, som indeholdes i deres Forhold til det omhandlede Stridspunkt, ogsaa andre Kjendemerker paa en efterapostolisk og endnu yngre Affattelsestid, nemlig Hensyn til Anskuelser og Lærdomme, som deels jödiske, deels hedenske

Gnostikere udviklede og forsvarede i det 2det Aarh. Paa Grund deraf maae endeel af de formeentlig apostoliske Breve, men navnlig *Pastoralbrevene* og *Brevene til Ephesierne og Colossen-serne* erklæres for uægte og anvises Plads i de første Decennier af 2det Aarhundrede. Endelig som de seneste Skrifter i det N. T. forraade sig *de johanneiske Skrifter*, af hvilke Evangeliet paa Grund af sin Logostheorie og sin Lære om Parakleten maa ansees for en speculativ-symbolsk Digtning, udsprungen af en Idealisme, som Kirkens Repræsentanter først kunne have tilegnet sig i Midten af det 2det Aarhundrede.

Resultatet af den Bourske Kritik over det N. T.'s Skrifter blev altsaa, at istedetfor disse efter de herskende Anskuelser i Kirken skulde være opstaaede indenfor Tidsrummet af et Decennium eller nogle Aar derover, skulde deres Affattelsestid have udstrakt sig næsten til et Aarhundrede. Af alle de 27 Skrifter i den sædvanlige Kanon bleve kun fem tilkjendte deres almindelig angivne Forfattere, og af disse var igjen kun eet, som hidrørte fra en Jesu Discipel af den Kreds, som havde været Öievidne til hans Liv her paa Jorden.

Unægteligen maa dette Resultat i flere Henseender vise sig saa betænkelig, at det er besynderligt, hvorledes *Baur* oftere kan yttre sin Forundring og Uvillie over, at hans Kritik har fremkaldt saa stor en Modstand fra de forskjelligste Sider, og hvorledes han kun kan finde denne forklarlig i alle Slags dadelværdige Motiver, Feighed, Fordomsfuldhed, Pietisme etc. Det er ikke uden med Fölelser af dybeste Alvor, at man hörer følgende Ytringer af en forhenværende Discipel fra den Tübingske Skole*): „Jeg vilde med den ene Haand gribe Christus, med den anden ikke lade Hegel fare. Men hvorfra erholde et livskraftigt historisk Billede af Frelseren, efterat man fire hele Aar havde kritisk oplöst det for os? Matthæus,

*) *H. Merz*, Die Jahrbücher der Gegenwart. Stuttg. 1845. (Jeg har ikke ikke selv seet dette Skrift, men anförer Citatet efter *Guericke*, *Einkl.* 1853, S. 23. og *Kurz*, *Hdbch. der Kirchengesch.* 1ster Th S. 328.)

Marcus, Lucas? — Sagnpoesie! Johannes? didactisk Poesie! Apostlernes Gjerninger? — kirkelig politisk Roman! Romerbrevet? diplomatisk Aktstykke mellem Jøde- og Hedningechristendom! de to sidste Capitler uægte. Ephesierbrevet? uægte! Philippenserbrevet? uægte! Colossenserne? uægte! Thessalonicenserne? i det mindste det andet uægte! Timotheus, Titus, Philemon? Alt uægte! Første, andet Petri Brev? uægte! Johannis Breve? uægte, naar Aabenbaringen er ægte. Hebræerbrevet? uægte! Judæ? uægte! Johannis Aabenbaring? ægte! ægte apostolisk, urchristelig o: ægte ebionitisk o: fuld af Had mod Paulus og den paulinske Christendom. Dette var vor bibelsk-theologiske Skolesæk fra Tübingen; dette var blevet os til Næring for Aand og Hjerte i den speculative Kritiks gjæstmilde Huus!" — *Baur* synes ved den Maade, hvorpaa han har yttret sig i Anledning af saadanne Udbrud af Forfærdelse og Uvillie over hans Kritik, nærmest kun at have opfattet Sagen fra den Side, som om det, man egentlig beklagede, var en Formidskelse i Omfangen af den hidtil gjældende nytestam. Kanon; og han troer tilstrækkeligen at have afviist den reiste Klage ved Paaberaabelsen af, „at Sandheden bedre vil öses af faa, men paalidelige Kilder, end ved at fastholde Documenter af tvivlsom eller aldeles mistænkelig Oprindelse som ægte og troværdige Monumenter om Christendommen i dens sande Skikkelse." Men ikke her ligger den egentlige Grund til Uvillien mod hans Kritik. End ikke deri er den at söge, at Resultaterne af denne Kritik nödvendig maa före til Forkastelse af en Mængde dogmatiske Forestillinger, som i Kirken til alle Tider ere blevne antagne for sande. Thi vistnok erklærer *Baur* sig besjælet „af den Overbeviisning, at Christendommen, ogsaa uden den Masse Dogmer, hvilke man fra gammel Tid slæber med, og som ere eller ville oplöse sig ved den fortsatte Proces, er Aand og Liv; at den först i sin universelle, fra al Dogmatik befriede Aand, kan blive det Princip, hvorpaa alle Livets sædelige Grundlag hvile;" og vistnok er her allerede Anledning til en Polemik af

meget dyb og alvorlig Art, forsaavidt der spørges om, hvorvidt Christendommen efter Fuldendelsen af hiin dogmatiske Opløsningsproces skulde kunne vedblive at være „Princip for alle Livets sædelige Grundlag.“ Men ikke destomindre have mange ældre rationalistiske Theologer deelt den samme Overbeviisning, som Baur har vedkjendt sig i de anførte Ytringer, og dog have de ikke vakt saa stor Forargelse, som Baur. Grunden til dette Phænomen, hvilket er Baur saa uforklarligt, ligger derimod ganske naturlig deri, at, bortset fra denne Kritiks dogmatiske Conseqventser, maae, som en Følge af den, ikke blot en Mængde Skrifter i det N. T., der forhen betragtedes med den høieste Ærefrygt som apostoliske Værker, frakjendes deres Ret til at gjælde for saadanne, men selve de Skrifter, hvilke hævdes i deres ovennævnte Anseelse, fremstilles i uforsonlig Modsigelse med hinanden, og de Personer, der ikke blot efter Fiction, men i Virkeligheden vare Evangeliets første Forkyndere, nödes man til at frakjende de *sædelige* Fortrin, som hidtil aftvang endog mange af Christendommens Fjender og Modstandere en uvilkaarlig Höiagtelse. *) Den Anklage, som forresten klinger igjennem den ovenanførte Passus af *Mertz*, at det skulde være efter et philosophisk Systems Schema den ovenmeldte Kritik af det N. T.'s Böger var construeret, er bleven gjentaget ogsaa fra andre Sider, men er med stor Uvillie ligesaa ofte bleven afviist af Baur og hans Venner, som derimod stille Forholdet saaledes: at deres netop ad reen historisk Vei førte Undersøgelse af det Nye Testaments Oprindelse er en Stadfæstelse og Bekræftelse af deres philosophiske Anskuelser. Man behöver

---

*) Saaledes f. Ex. naar (ikke den formeentligen paa en Forsoning mellem Pauliner og Petriner beregnede Apostelhistorie, men selve) Paulus (Gal. 2, 9) erklærer, hvorledes de andre Apostler anerkjendte ham som deres Medapostel, ikke havde Noget at lægge til hans Lære og gave ham Broderhaand; medens det jo, efter Baus Paastand om den principielle Modsigelse mellem de ældre Apostle og Paulus, maatte have været deres Pligt gjensidigen at opsigte hinanden Samfund og Broderskab.

ikke at drage Kritikernes subjektive Redelighed i Tvivl med Hensyn til denne Forsikkring, uden dog derfor at ville nægte den Indflydelse, som deres philosophiske System har i det Mindste ubevidst udövet paa deres historiske Kritik. Dette synes at fremgaa allerede af den Vægt, som tillægges de enkelte Skrifers *Lærebegreb*, der gjøres til Maalestok for Dommen over deres Oprindelse. Ikke mindre forraader sig Hensynet til et bestemt philosophisk System i den Udviklingsgang, som her antages i Fremskridtet af de christelige Ideer og det lange Tidsrum, som derfor forudsættes til de bibelske Bøgers Affattelse, for ikke at tale om den som Axiom opstillede Paastand med Hensyn til de historiske Skrifter, at Beretninger om overnaturlige Begivenheder, naar de ikke ere forsætlige Opdigtelser, nödvendigen först kunne hidröre fra sildigere Tider, etc.

Dog, hvorom Alting er, Beviset for deres Anskuelse om det Nye Testamentes Skrifter have de Tübingske Kritikere erklæret at ville före ad *historisk* Vei. „Mit Standpunkt“ — siger *Baur* endnu i Fortalen til sit ovennævnte Skrift: *Das Christenthum und die chr. Kirche etc.* S. X. — „er med eet Ord det rene historiske, hvor der alene handles om at opfatte det historisk Givne, saavidt det overhovedet er muligt, i dets rene Objektivitet.“ — „Om Kritiken endog er gaaet videre, end man ellers troede at burde gaae, er der dog ikke skeet andet, end hvad Sagens Natur förte med sig?“*) — dette er den Muur, som *Baur* stiller mod alle de Betæneligheder, der reise sig fra den dogmatiske Betragtning.

Men i denne med saa stor Sikkerhed fremsatte Paastand, at den af *Baur* og hans Disciple övede Kritik ikke er andet end en nödvendig historisk Conseqvents, ligger en Dobbelttydighed, som man vel maa fatte i Öie. Thi Eet er, at den nærmest foregaaende Behandling af det N. T.'s Kritik fremkaldte Bours som sin nödvendige Fortsættelse, et Andet er, om den paa-

---

*) Theol. Jahrb. 1846. S. 604 o. a. St.

beraabte historiske Nödvendighed er grundet i „Sagens Natur“, eller i en Mangel af Betingelser, som allerede för Baur savnedes i større eller mindre Grad, ved Theologernes Undersögelsesmaade til at vinde en objektiv rigtig Indsigt i det N. T.'s Oprindelse og Beskaffenhed. Saameget er imidlertid vist, at med *Baur* og hans Disciple begyndte en ny Epoche i Betragtningen og Fremstillingen af den apostoliske Tidsalders Historie og Literatur, saa at alle didhörende videnskabelige Forhandlinger i det sidste Decennium middelbart eller umiddelbart ere fremkaldte og udförte under Paavirkning af og Hensyn til de Anskuelser, som ere blevne gjorte gjældende af den saakaldte Ny-Tübinger Skole hvad enten man nu betragtede den af sammes Repræsentanter udövede Kritik som ypperste Regel og Veiledning til Sandheds Erkjendelse, eller man deri saae „den nedrigste, ja nederdrægtigste Betragtning af Tingene, som hine Mennesker först havde i deres eget Hoved og siden overförte i Bibelen, for at nedsætte dennes Værd.“*) Midt imellem saa modsatte lidenskabelige og derfor naturligviis uretfærdige Domme gives der en mere upartisk Vurdering af de omhandlede Theologers Bestræbelser, som turde være mere beroligende og mere frugtbringende.**)

*) Saaledes *Ewald* (*Jahrbücher der Bibl. Wissensch.* A. 1851, S. 237 o. m. a. Steder), der forresten i ikke mindre voldsomme Ord udgyder sin Galde over Theologer af anden og modsat Retning (s. *Jahrb. des Bibl. W. a. St.* S. 239. A. 1852, S. 4 etc.), medens han dog idelig yttre sin Harm over „die abscheulichen Sudeleien“ i Literaturen.

**) I denne Retning yttre sig f. Ex. *Reuss*, *Gesch. d. H. S.* § 344: „Die überwiegend negativen Resultate der *Baur'schen* Kritik sind an sich kein Beweis des Irrthums, wie die Apologetik es nur zu oft dargestellt hat; allein das System hat seine schwachen Seiten, an denen es, wesentlichen Theilen nach, ändern oder fallen muss: das geflissentlich unklare Zurückhalten des Urtheils über Jesus; die Kluft zwischen ihm und Paulus; die allzuschroffe Steigerung des Gegensatzes zwischen diesem und den andern App.; die Verkennung der Bildungskeime selbst im urältesten Judenchristenthum, und der Triebkraft derselben; die noch nie gerechtfertigte Annahme einer so sehr jungen Epoche für die meisten neutestam. Schriften; die Raschheit des Verwerfungsurtheils hinsichtlich der Authentie mancher, die oft mehr der Logik des Systems geopfert werden als zureichenden Gründen; das im Grunde mehr äusserlich-schematische, als innerlich-

Hvorvidt en saadan er begrundet, skulde den følgende Oversigt nærmere vise, der slutter sig til tidligere Meddelelser i „Theologisk Tidsskrift” og derfor nærmest er indskrænket til det sidste Qvinquennium.

Idet den Bauriske Kritik over det Nye Testamente væsentligen er gaaet ud fra Antagelsen af, at der i den ældste christelige Kirke fandtes en saa principiel, saa langvarig og vidt-udstrakt Modstand mod Paulus og dennes Lære, at vi nødes til at antage denne Modstands Udspring fra selve Apostlerne, kunde det synes, at en saadan Forestilling allerede gjendrives derved, at fra den Tid af, da det Nye Testamentets Skrifter bleve samlede, have disse ingen Anledning frembudt til at antage et saadant oppositionelt Forhold mellem Apostlerne, forinden Baur Skarpsindighed opdagede det. Men ikke at tale om, at vi dog i den christelige Oldtid f. Ex. hos Marcion — den Første, om hvem vi vide, at han var i Besiddelse af en (relativ) afsluttet Samling af nytestamentlige Skrifter — finde Spor af, at der allerede i det andet Aarhundrede maa have været Kritikere, som synes at have deelt Baur Anskuelse, lader der sig unægteligen i selve det N. T.'s Skrifter paavise Steder, hvis Fortolkning kunde begunstige Meningen om en principiel Modsætning mellem Paulus og de ældre Apostle, dersom vi vare berettigede til fra den nærmeste efterapostoliske Tids Historie at ansee de ovennævnte Steders i hiin Retning afgivne Udlægning for den eneste tilladelige eller i al Fald for den rimeligste og sandsynligste. Forinden vi derfor nærmere tage disse Steder i Betragtning, der almindeligen ikke ere blevne udlagte i den af Baur angivne Forstand, synes det hensigtsmæssigst at prøve de Grunde, hvorpaa Baur og hans Disciple have støttet Paastanden

---

dynamische des Entwicklungsprocesses wie er dargestellt wird, u. s. w. Die Bekämpfung des Systems wird übrigens nie von Erfolg sein, wo es in Bausch und Bogen verworfen wird.”

om, at Kampen mellem Paulinismen og Jödechristendommen først henimod Slutningen af det 2det Aarh. efter Chr. har vundet en saadan Afgjörelse, hvorved hiin opnaaede seirrig Anerkjendelse. Skulde det nemlig findes, at denne Kamp virkelig har været saa langvarig og saa vidtudstrakt, da vilde dette afgive en Sandsynlighed for Rigtigheden af den Bauriske Opfattelse af hine Steder i det N. T. i samme Forhold, som derimod disses sædvanlige Udlægning vilde finde en Stadfæstelse, dersom Undersögelserne over de første christelige Aarhundreders Historie endte med en Erkjendelse af, at Pauli Sag havde langt tidligere vundet en Seir som gjorde de Bestræbelser overflödige, hvilke efter Baur's Anskuelse have givet Fleerheden af det N. T.'s Skrifter deres Tilværelse.

Med Forbigaaelse af en Mængde Forhandlinger *) i det sidste Decennium, under hvilke de modsatte Anskuelser successivt have undergaaet forskjellige Modificationer, ville vi her indskrænke vor Opmærksomhed til de tvende nyeste Skrifter, hvori de Momenter atter ere blevne samlede og oplyste, hvilke fornemmelig maatte komme i Betragtning ved Bedömmelsen af den ældste Christenheds religiöse og kirkelige Forhold i den ovenomtalte Henseende. Nærmest i Anledning af nogle polemiske Ytringer af Baur i en Afhandling om „det Johanneiske Spörgsmaal” **)

*) *Baur*: Paulus der Apostel J. Chr. Ein Beitrag zu einer kritischen Geschichte des Urchristenthums, Tüb. 1845. *Schwegler*: Das nachapostol. Zeitalter, 1842, 1. og 2. Bd. Slg. en Mængde Artikler i de af Baur og Zeller udgivne „Theologische Jahrbücher” (begyndte 1842). Imod Baur og hans Skole: *Thiersch*: Versuch einer Wiederherstellung des histor. Standpunktes für die Kritik der neuest. Schriften, 1845. *Dietlein*: Das Urchristenthum 1846. *Dorner*: Die Lehre von der Person Christi 2. Aufl. Bd. 1. Slg. *Neander*: Gesch. der apostol. Zeit. *C. E. Scharling*: Den christl. Kirkes Ebionitisme 1843. *Lechler*: Das apostol. und nach-apost. Zeitalter. 1851. *M. Baumgarten*: Die Apostelgeschichte 1852. *Thiersch*: Die Kirche im apostol. Zeitalter und die Entstehung der neuest. Schriften 1852 etc. (s. ogsaa de tidligere anførte Skrifter af Reuss, Guerike etc.).

**) *Die johanneische Frage und ihre neueste Beantwortungen (durch Luthardt, Delitzsch, Brückner, Hase) i Theol. Jahrb. 1854, S. 196—288.*

udgav den blandt Andet ved sin aandrige Kirkehistorie bekendte tyske Theolog *Karl Hase* i Aaret 1855 et Skrift under Titel: „*Die Tübinger Schule, Sendschreiben an Herrn Dr. von Baur*“, hvori han paa ny ogsaa drøftede den Tübingske Skoles Anskuelse om „Ebionismen og Paulinismen“. Strax efter besvarede dette Sendebrev ved et andet fra Baur: „*An den Herrn Dr. Karl Hase, Tübingen 1855.*“ Vi finde her de modsatte Resultater af den sidste Tids mangfoldige didhörende Undersøgelser stillede ligeoverfor hinanden, saa at der kun behöves at indskyde een og anden Bemærkning, som er forbigaaet i de to navngivne Skrifter, men som andensteds er bleven fremsat og kan tjene til at stille Sagen i et endnu klarere Lys.

Et betydeligt Skridt til at nærme sig hinanden er forresten skeet derved, at Baur i sit sidste større Værk: „*Das Christenthum der drei ersten Jahrh.*“ har erklæret sig over et Punkt, som han selv længe har holdt i Dunkelhed, medens hans Disciple udtalede sig mindre tvetydigen derover. Man maatte nemlig antage efter den Tübingske Skoles Fremstillinger i tidligere Skrifter, at egentligen burde Paulus med større Ret end Jesus Christus ansees for Christendommens Stifter, forsaavidt først med Paulus den christelige Bevidsthed havde brudt med Jödedommen, medens Jesus selv maatte tænkes som Jödechristen og Christendommen blot som jödisk Tro paa hans Messianitet.*) Denne Betragtningmaade har nu *Baur* i det oven-

---

*) „Wer hat die Idee der Autonomie und Universalität des Christenthums zur allgemeinen Anerkennung, und damit Anschauungen, die das innere geistige Leben Jesu selbst erfüllten, wenn sie gleich seinen persönlichen Schülern verborgen blieben, zum *allgemeinen Bewusstseyn* gebracht? Die Antwort ist: es ist dies die geschichtliche That des Apostels Paulus“. Saaledes *Schwegler*: *Das nachapost. Zeitalter* I, S. 148. En noget anderledes modificeret Anskuelse fremsætter *Ritschl* (*die Entstehung der altkatholischen Kirche* 1850, S. 27—52: „Christus und das mosaische Gesetz“). Ifølge ham har Jesus rigtignok ved sin Personlighed dannet et nyt Middelpunkt i den religiöse Udvikling: personlig fremstillet et nyt Forhold til Gud ved sin fuldendte Retfærdighed, men dog med sin Lære

nævnte Værk aldeles afviist og erklæret det „for utænkeligt, at Jesus selv skulde have været sig Aanden og Principet i sin Lære saa lidt bevidst, at nogen anden Opfattelse kunde være tilladelig selv af det Udsagn, som kunde være Jödechristendommen gunstigtst (nemlig Matth. 5, 17. ff.: „*Jeg er ikke kommen for at oplöse, men for at fuldkomme Loven, etc.*”) — end at disse Yttringer enten maatte udelukkende forstaaes om Lovens sædelige Indhold, saa at Ritualloven egentlig slet ikke kom i Betragtning, eller at de maatte antages først senere at have erholdt hiin strængere judaistisk lydende Form” (a. St. S. 28-35). Dersom da nu den Udvikling, som Paulus har givet Christendommen nödvendigen var indeholdt allerede i dennes Væsen og kun var Fuldförelsen af Jesu Princip og sidste Villie, hvorledes skulde dette da forblive en Hemmelighed for de andre Apostle, især efterat den store Hedningapostels Virksomhed var bleven ledsaget af saa synlige Tegn paa Guds Velsignelse (Ap. G. 15, 12. 21, 19. slg. Pauli Yttringer 1 Cor. 15, 10. Rom. 15, 19. 20.)? Hvorledes skulde man tænke sig, at, efterat Christus var bleven forkastet af den daværende Fleerhed af den jödiske Nation, og Templets Forstyrrelse havde viist sig som en Gudsdom mod Jödedommen, den hele utallige Mængde af Hedningechristne skulde have ladet sig vinde for den mosaiske Lov, der i saamange Henseender var fremmed for deres Sæder, og navnlig underkastet sig den for en romersk dannet Fölelse stödende Omskjærelse? For at antage en saadan Usandsynlighed for virkelig, maatte man have ganske andre sikke historiske Beviis-

---

om den fuldendte Lov kun bevæget sig indenfor Grændserne af sit Folks Anskuelse, det vil da sige, at Jesu Virksomhed har grebet videre end hans Lære, men at Jesus ikke selv havde nogen klar Bevidsthed om det Brud med Jödedommen, som Christendommen ved sit Princip maatte medføre. — Det falder dog vanskeligt at begribe, hvorledes med en saadan Klarhed og Udvikling i den religiös-sædelige Bevidsthed, som den, der maa antages hos Jesus, hvis han factisk har realiseret det sædelige Ideal, kunde forenes en Uvidenhed om den nödvendige Følge af hans Lære og Virksomhed med Hensyn til den mosaiske Lov.

ligheder, end saadanne, som ere hentede fra chiliastiske Forventninger og gammeltestamentlige Former, saaledes som de tilhørte den hele apostoliske Kirke, der jo kun i det *Gamle Testamente* havde sin *hellge Skrift*. Ligesaa svagt ær det Beviis, man søger at skaffe sig for den ældste Kirkes Ebionisme ved at lade Christenhedens strænge Sæder, Iveren for fromme Gjæringer og Kjærligheden selv gjælde for jødechristelig. Dersom disse Kriterier skulde godtgjøre den gamle Kirkes Ebionisme, da maatte Paulus selv høre under Jødechristendommens Kategorie (1 Cor. 7, 19. 1 Cor. 13. Gal. 5, 6.). Vistnok er Paulinismen i sin strængeste Form, saaledes som den senere blev gjort gjældende af Augustin og Reformatorerne, aldrig kommen til Herredømme i den gamle Kirke; men dette har sin naturlige Forklaring deri, at den eiendommelig pauliniske Udvikling af Retfærdiggjørelsen af Troen alene og af den ubetingede Prædestination dog egentlig har sit Værd i sin polemiske Stilling til Meningen om Retfærdiggjørelsen af Gjæringer. Den var paa sin Plads mod Jødedommen og Jødechristendommen, saaledes som disse traadte Paulus imøde; men hos dem, der udgjorde Fleertallet i den gamle Kirke, hos de Christne af Hedenskabet, hvis sædelige Bevidsthed mere trængte til at skjærpes, end deres Liv og Gjæringer lod befrygte en Hovmod over deres moralske Fortjenstlighed, kunde den kun alt for let foranledige en misforstaaet Antinomisme.*) Forbindelsen af Tro med Retfærdighed og Lydighed i Kjærlighed var derfor heller ikke en fremmed Lære for Hedningapostlen. Ligesaa lidt kan man slutte til den gamle Kirkes Jødechristendom fra den Omstændighed, at den laante Former for sin Forfatning af det Gamle Testamente og jødiske Indretninger.

Paulinisme bliver dog altid den fra den jødiske Lov löste Christendom, for hvilken hiin kun gjaldt som Pædagog og Prophet med

---

*) S. mit Universitetsprogram 1843: „*Den christelige Kirkes Ebionitisme gennem de tvende første Aarhundreder historisk og kritisk oplyst.*“ S. 79 ff.

Hensyn til Christus; hvorimod Jödechristendommens Væsen bestod i at fordre Moselovens bestandige Gyldighed som guddommelig Lov, altsaa for alle Christne navnlig Jödedommens særegne Mærke, Omskjærelsen. Den exclusive Jödechristendom skildres i Ap. G. 15, 1. med sin Fordring: „Dersom I ikke lade Eder omskjære, kunne I ikke blive salige!” For den var Paulus en Apostel og Forræder mod Guds Lov, og den kunde i al Fald kun taale Hedningernes Optagelse ved Daaben i det christne Samfund under Forventning* af, at de i det Mindste snarest vilde underkaste sig Omskjærelsen. En mildere Form af Jödechristendommen fordrede Lovens bestandige Gyldighed kun med Hensyn til fødte Jöder og indrømmede Hedningene en Christendom uden Iagttagelse af Moselovens Former. Dette Standpunkt indtog selv de ældre Apostle, da de rakte Paulus Broderhaand (Gal. 2); men den havde ingen Fremtid; thi enten maatte jo Moselovens Iagttagelse ansees for et Fortrin eller for en unyttig Byrde. Hvorfor skulde i første Tilfælde Hedningechristne være udelukkede derfra? — og hvorfor skulde i sidste Tilfælde Jödechristne endnu være bundne dertil? Den döbte Hedning maatte dog have Fortrin fremfor den vantro og udöbte Jöde. Alligevel kunde Jöde- og Hedningechristen ligesaalidt nyde Herrens Nadvere sammen, som Jöde- og Jödechristen. — Endelig viser sig i 2det Aarhundrede endnu en tredie Form af Jödechristendom, der betragtede Mosaisme og Christendom, Omskjærelse og Daab som væsentligen ligeberettigede, for hvilken den sande Jöde var den sande Christen og omvendt.

For den første Slags Jödechristendoms Existents finde vi efter Galaterbrevets Tid ingen Repræsentanter. For den anden Form af Jödechristendom kan paaberaabes Matthæi Evangelium i Levningerne af dets Grundskrift, Apokalypsen, Jacobi Brev og 2det Petri. — Den tredie Form er kun i Clementinerne*) kommen

*) *S. Theol. Tidsskrift* 3die B. S. 1—111: *Clementinerne, den ældste christelige Roman*. Et Bidrag til Kundskab om det nye Test.'s apocryphiske Literatur, af C. E. Scharling.

til os, og vi vide ikke, om vi her have Bekjendelsen af en Menighed eller en Enkeltmands hæretiske Religionsphilosophie. I dette Skrift er skjult et personligt Had mod Paulus, men denne Apostels Grundsætninger ere væsentlig anerkjendte ved at lægges Apostelen Petrus i Munden.

„Hvor findes der i denne hele Literatur” — spørger *Hase* (a. St. S. 64) — „en aandelig Magt, der endog kun havde ført en *Kamp* mod paulinsk Christendom?”

Efter hine Fremtoninger viser sig nu i sidste Halvdeel af det 2det Aarhundrede *Hegesippus*; en Jödechristen (efter den almindelige Antagelse) fra Palæstina. Han reiser fra Orienten til Rom og finder i de christne Menigheder, som han besøger, *All, saaledes som Loven og Propheterne og Herren prædiker*” (Euseb. h. e. IV, 22). Paa dette Ord i Forbindelse med en dadlende Ytring af *Hegesippus* over et Udsagn, der er benyttet af Paulus (1 Cor. 2, 9.) som Citation, men som *Hegesippus* finder i Modsigelse med Herrens Ord Matth. 13, 16. — formentlig dog kun i den Anvendelse, som i gnostisk Retning kan være gjort af hine Ord hos Paulus — har man støttet Meningen om, at *Hegesippus* havde fundet de forskjellige christne Menigheder, han besøgte, som jödechristelige; medens Meningen af hans Vidnesbyrd kun gaaer ud paa at erklære de forskjellige Menigheders Overeensstemmelse med det *Gamle og Nye Testamentes* Lære.*) Og hvorledes skulde den samme *Hegesippus* (Euseb. l. c.) have roest den apostoliske Kirke som „en reen Jomfru, hvor Vranglærerne endnu ikke havde vovet at optræde med blottet Hoved”, da dog Paulus, naar han gjældte for Vranglærer, havde lært offentligen og kraftigt nok!

Men allerede længe før *Hegesippus* er udenfor Syrien og Palæstina ethvert Spor af Jödechristendommen som en Magt ud-slettet. Derom vidner den romerske Clemens's Brev til Corinthierne — Paaskefestens Helligholdelse om Søndagen allerede

*) S. Den christelige Kirkes Ebionitisme S. 82.

under Aniceti Forfædre*) — endelig Martyren Justins Skrifter. Denne sidste Kirkefader med sin universalistiske Logoslære betænker sig jo endog paa, om han tør antage dem for Brødre i Christo, hvilke endnu overholde den Mosaiske Lov og indrømmer dem kun Frelse, forsaavidt de ikke ville paatvinge Hedningechristne den samme Underkastelse under Moseloven.

Efter Alt, hvad man kan vide, forblev i Pauli Levetid Tilstanden, hvorom han og Støtte-Apostlene (*οἱ στίλοι τῆς ἐκκλησίας* Gal. 2, 9.) vare komne overeens: blandt de omvendte Jøder iagttoges Moseloven, derimod ikke blandt Hedningechristne. I Jerusalem var Jødechristendommens Hovedsæde, og herfra vedbleve Ivrrere at gaae ud, som indsaae Inconseqvensen i Aposteldecretets Bestemmelser og vilde overtale de Christne af Hedenskabet til at overtage Loven. Paulus mødte dem i Theorien med directe Opposition, i Praxis søgte han at træde mæglende op ved at fraraade Nydelsen af Offerkjød og fremfor Alt ved sin Iver i at samle Understøttelse fra Hedningechristne til de Fattige i Jerusalem. Efter Pauli Bortgang gik den jødiske Stat og Templet tilgrunde, Evangeliet udbredte sig seirrigt blandt alle Folkeslag af græsk-romersk Dannelse. Under Hadrian bleve Jøder og Jødechristne aldeles fortrængte fra den hellige Stad, som fra A. 136 af havde ingen flere Biskopper af Omskjærelsen og af Juda Stamme. Ebioniterne bleve til Kjættere; de bestaae endnu i nogle Aarhundreder med deres Forbandelser over Paulus, med afsluttede Synagoger, men uden Historie.

Langtfra at antage en saadan Kamp mellem Paulinismen og dem, som lærte: Uden Omskjærelse blive I ikke salige! kan man med større Ret paastaae, at Paulus endnu inden sit Endelig saae sin Sag seire, og at Paulinismen har været Christendommens herskende Form fra Slutningen af første Aarhundrede.

Et saadant Indtryk og en saadan Anskuelse benægter *Baur*

---

*) Euseb. h. e. 5, 24.

i sit Svar paa Hases Skrift at være det, som *han* har modtaget fra den ældste christelige Tids historiske Documenter (Baur a. St. S. 71 ff.). Baur mener, at man paa Grund af det store Omfang, som de paulinske Skrifter indtage i det N. T.'s Kanon, lader sig altfor meget henrive til Forudsætningen om paulinsk Christendom, hvor dog Jödechristendommen utvivlsomt har været den herskende. Saaledes vil man ikke opgive Forestillingen om, at den romerske Menighed har været væsentlig paulinsk, „medens dog Apostelens Breve til Romerne alene kan finde sin Forklaring ved Antagelsen af, at Forfatteren fornemmelig har havt Menigheden som jödechristelig for Öie”. „Som der overalt gaves Jöder, gaves der ogsaa overalt Jödechristne, om hvis Iver for Udbredelsen af deres Anskuelse de paulinske Breve indeholde tilstrækkelige Vidnesbyrd.” Alligevel maa dog Baur selv indrömme, at Fordringen paa alle Christnes Omskjærelse have de judaistiske Christne snart maattet frafalde. Men dette — mener han — have de kun gjort for saameget mere energisk at gjøre deres gamle nationale Forret gjældende om et Jödedommen medfödt Aristokrati: de jödiske Christne betragtede sig selv som de fortrinsviis berettigede Medlemmer af det Messianske Rige og vilde kun i de Christne fra Hedenskabet see en Slags Troesfæller af underordnet Rang. „Et Vidnesbyrd herom afgiver jo netop det af Hase paaberaabte Sted hos Justinus Martyr, hvor denne klager over Jödechristne, der ikke vilde betragte Christne af Hedenskabet som deres Brödre, naar disse ikke underkastede sig Moselovens rituelle Forskrifter.” „Hvis fremdeles Paulinismen havde været saa almindeligen antaget og Hedningapostelens Lære billiget af Jödechristen, hvoraf kan man da forklare sig den Taushed, der hersker om Paulus hos en Klasse af de ældste Fædre: Hermas, Papias, Hegesipus, Justin? Naar denne Taushed allerede er besynderlig, da före andre Spor videre. Saaledes ere de Clementinske Homilier et Skrift, hvis Indhold er for betydeligt, hvis Forfatter röber et saadant Dannelsesstrin, og hvis Sammenhæng med Tidshistorien er

saa nöie, at vi ikke kunne andet end antage, at den Stilling, i hvilken Paulus her fremtræder ligeoverfor Jödechristendommen og Apostlen Petrus, maa have havt sin Grund i en blandt de jödiske Christne vidt udbredt Anskuelse og Stemning. Vi see jo her for os kun den videre Udvikling af det, hvortil den förste Begyndelse og de förste Tilknyttelsespunkter tydeligt nok ere os givne allerede i Apostelen Pauli egne Breve."

Man kan indrömmе, og man har i Almindelighed virkelig indrömmet Rigthigheden af disse Bours Bemærkninger*), uden

---

*) Om den romerske Menighed paa Pauli Tid s. *Thiersch, die Kirche im ap. Zeitalter* S. 163—170. Slg. 346. „Noch unter Nerva wurde zu Rom in der gerichtlichen Sprache das Christenthum als jüdische Lebensart (*Ιουδαϊζου βίον* Dio. Cass. 68, 1.) bezeichnet; diess ist nicht zufällig, sondern es dient uns zur Bestätigung, dass gerade dort der judäische Bestandtheil der Gemeinde noch hervortretend und der Unterschied des Christenthums vom Mosaismus weniger als etwa in Antiochia bemerklich war." S. 347: „Manche Judenchristen zu Rom konnten, wie später noch die Nazaräer in Syrien thaten, den Apostel der Heiden als solchen gelten lassen, ohne ihn deshalb für ihren Apostel anzusehen und seinen Schriften gleichen Rang mit den heiligen Büchern des alten Bundes einzuräumen." S. 350 f.: „In den Visionen des *Hermes* kommen keine Beziehungen auf Paulus, wohl aber seltsame Stoffe jüdischer Theologie vor. Später begegnet uns in den Schriften des *Justinus Martyr* . . dieselbe Erscheinung. Dasselbe ist in den *Recognitionen* der Fall, von denen man übrigens nicht sagen kann, ob sie in Rom oder unter den Griechen entstanden sind. Sie gelten für apokryphisch, aber nicht für häretisch; sie sind innerhalb der Gemeinschaft der grossen Kirche entstanden, und auch in ihnen wird auf Paulus gar keine Rücksicht genommen. Aus dem allen scheint hervorzugehen, dass sich bis weit ins zweite Jahrhunderts eine theologische Richtung in der Kirche selbst gehalten hat, welche von den Schriften des Paulus keinen Gebrauch macht, also ihn nicht in demselben Sinne für eine apostolische Autorität gelten liess wie den Petrus oder den Johannes." *Reuss, Gesch. der h. Schr.* § 106: „Übrigens muss die römische Gemeinde, schon nach der Art ihrer Entstehung, als eine solche betrachtet werden, deren geistliche Bildung und evangelische Erkenntniss von der damaligen Entwicklungsstufe der palästinensischen abhängig war, und daher nach dieser zu beurtheilen ist. Auch würde bei ihrem muthmasslichen Alter und bei der Menge in Rom ansässigen Juden eine andere als judaistische Richtung derselben kaum denkbar seyn." *Guerike, Gesamtgesch. des N. T.* S. 324: „Auf der einen Seite (in der Römischen Gemeinde) standen judaisirende Christen, welche immer den Gedanken noch nicht aufgeben wollten, dass die Juden als solche

at der dog kan uddrages en anden Slutning deraf, end den, hvortil Baur indskrænker sig i sit sidstomhandlede Skrift (S. 79), „at det forbliver en ubestridt Sandhed, at i den med Apostlerne begyndende Tid hævdede Jödedommen en langt større Magt og greb langt dybere og med større Eftervirkning ind i Christendommens hele Udviklingsgang, end man sædvanlig forestiller sig” (eller — som det vel rigtigere burde hedde — „end man tidligere pleiede at forestille sig”). Det er Baus ubestridelige Fortjeneste, saaledes som vi ovenfor og ved mange andre Leiligheder have anerkjendt, at han har oplyst hiin Jödedommens store Indflydelse paa den ældste Christenhed og givet os en langt anskueligere Forestilling, end man tidligere almindeligen havde, om Betydningen og Omfangen af den Kamp, som Paulus maatte bestaae for sin Sag og sin Person. Men ligesaa vist er det, at efter Christendommens Udbredelse udenfor Palæstina tabe sig Sporene af hiin *exklusive Jödechristendom*, hvis haardnakkede Polemik mod Paulus og hans Evangelium skulde tjene til *Begrundelse* for Antagelsen af en *principiel Opposition mellem Paulus selv og de ældre Apostle*. Selve det Mindesmærke, hvilket i denne Henseende skulde afgive det meest positive Beviis, nemlig *Clementinerne*, indeholder dog, som ovenfor bemærket, dels ved at maatte skjule sit personlige Had mod Paulus, der i hiint Værk fremstilles under Simon Magus's for-

---

doch fortdauernde Privilegien im Gottesreiche hätten; auf der andern Heidenchristen, welche jene ersteren hoffärtig verachteten . . . Der Brief ist der hellste Spiegel der Stellung des Apostels zu Juden und Heiden und so auch das vollendetste Denkmal derjenigen christlichen Anschauung, auf deren Höhe Paulus den palästinischen Aposteln zuvorgekommen ist. Denn allerdings dies Wahre, dass Paulus den Judenaposteln gegenüber dazu bereitet war, die Scheidung des Christenthums vom Judenthum, der Kirche von der Synagoge zu vollenden und die Allgemeinheit des Heils durch seine Predigt und ihre Erfolge zur Anerkenntniss und Verwirklichung zu bringen, liegt ja in der That der verwerflichen Bauschen Annahme eines grellen Gegensatzes und Lehrzwiespalte zwischen Paulus und den Judenaposteln zu Grunde.”

hadte Skikkelse, deels ved at tillægge sin Hovedapostel Forkyndelsen af eiendommelige paulinske Anskuelse Vidnesbyrd om, hvorledes Paulus og den paulinske Lære havde vundet almindelig Anerkjendelse til den Tid, da det blev affattet; hvortil endnu kommer den Omstændighed, at Clementinernes Forfatter i Simon Magus's Person synes at have villet fremstille ikke udelukkende Paulus, men ligesaameget Repræsentanter for den senere Udvikling af den paulinske Lære, for den ultrapaulinske, hæretisk-gnostiske Retning.*)

Unægteligen kan man ikke sige, at der efter Pauli Virksomhed kun gaves Jödechristne, som havde aflagt alt Jödechristeligt, og vare Bekjendere af den paulinske Christendom. Ikke blot i Judæa, men ogsaa i Menighederne udenfor samme gaves der en fra Paulinismen forskjellig Jödechristendom. Men Spørgsmaalet er, om denne overalt viste sig i en saa fjendtlig Opposition mod Paulus, og, forsaavidt det virkelig har været Tilfældet, om der da fra en saadan sildigere efterapostolisk Tids sporadisk fremtrædende Tænkemaade kan sluttes til et fjendtligt Forhold mellem selve Christendommens første Forkyndere, Jesu ældre Apostle og Paulus; eller om ikke snarere Forholdet i den senere Tid viser sig saadant, at den indskrænkede Betydning, som den jödechristelige Antipaulinisme udfoldede ved Siden af Hedningapostelens og hans Læres vidt udbredte og snart almindelige Anseelse, lader slutte til en Overensstemmelse i Apostlernes Anskuelse, som nedsatte Differentpunkterne mellem dem til en Gjenstand af underordnet Vigtighed.

---

*) „Der Verfasser ersieht sich als Hauptgegner den Vater der Häresien, den Simon — auch desshalb eine äusserst passende Wahl, weil das Simonianische System als ein eklektisches, das sich der ganzen Gnosis conform entwickelte, am besten dazu dienen konnte, in ihm die Gnosis überhaupt zu bestreiten . . . Der eine Gegner repräsentirte die ganze Entwicklung.“
Uhlhorn: *Die Homilien und Recognitionen* Gött. 1854 S. 297.

Med Rette har *Ritschl**) gjort opmærksom paa, hvorledes man ved den sædvanlig anvendte Methode i Fremstillingen af *det paulinske Lærebegreb* — f. Ex. hos Usteri, Neander, Schwegler, Baur — har bidraget til at understøtte den af Baur og hans Disciple paastaaede uforsonlige Modsætning mellem Paulus og de andre Jesu Apostle, idet man under hiin Titel kun pleiede at fremstille de paulinske Lærdomme, hvilke udtrykke Apostelen Paulus's fra Jödechristendommen bortvendte Retning, uden at antyde, hvorledes han i meget væsentlige Punkter fastholdt Anskuelser, der tillige ere Jödechristendommen eiendommelige. Derved har det faaet Udseende af paa den ene Side, som om der tilkom Paulus en Originalitet, hvorved egentlig denne Apostel, ikke Jesus, havde været den egentlige Christendoms Stifter, paa den anden Side, som om Klöften mellem den jödechristelige og den paulinske Retning havde i den apostoliske Tid været langt betydeligere, end den var. *Ritschl* har derfor indlagt sig Fortjeneste ved en Efterviisning af, hvad han kalder „*den paulinske Læres neutrale Basis*” (St. S. 53—65), som *Lechler* (*Das nachapostolische Zeitalter 1851*) o. A. have videre udført, og hvoraf det fremgaaer, at det egentlig først er ved Lösningen af Spørgsmaalet, hvorledes den Enkelte vinder Frelsen og Indgangen til det evige Liv, Paulus fjerner sig fra de andre Apostler ved en Fremstilling, der dog kun er en videre Udvikling af det, som nödvendigviis indeholdes i Jesu Evangelium, medens han i Læren om Gud, om Aabenbaringen, om det Gamle Testamente og dets Benyttelse, om Hedningenes religiöse og sædelige Vilkaar, om Engle og Dæmoner, om Satan og hans Rige, om Jesu Parusie og Eschatologien staaer aldeles paa samme Grund som de saakaldte jödechristelige Apostle. Jo grundigere og dybere man gaaer ind paa denne Undersøgelse, desto mere vil man fremdeles overbevise sig om, hvorledes der hverken paa Pauli Side findes — som man saa ofte har fremstillet det — reen

*) Die altkatholische Kirche 1850 S. 53 ff.

Idealisme uden Blanding af traditionel-materielle Anskuelser, ei heller paa de andre Apostlers Side en grov Materialisme uden ideelle Elementer.*)

Det er ogsaa langt fra, at *Baur* nægter Rigtigheden af disse Bemærkninger: tvertimod har han i sit ovennævnte Sendebrev til Hase benyttet dem**), men ikke destomindre kan han ikke bevæges til Antagelsen af, at den historiske Proces, hvorved den christelige Kirke fra forskellige Elementer sluttede sig sammen til Eenhed, allerede skulde være afsluttet i det første christelige Aarhundrede. Han finder det naturligt, „at der dannede sig et medierende Lærebegreb, hvor Paulinismen kom Jödechristendommen imöde med sin Ligestilling af Tro og Gjæringer, og med sin Anerkjendelse af Loven i dens sædelig-religiöse Betydning; — at navnlig Paulinismen i sin Modsætning til Judaismen viste sin aandelige Frihed og Overlegenhed derved, at den i Bestræbelsen for at aandeliggjöre Jödedommen og opfatte de christelige Ideer under jödiske Anskuelser, sögte lige-aa meget at accommodere sig efter Jödechristendommen som

*) Hvor uretfærdigt man i denne Henseende navnlig har behandlet det Skrift i N. T., som ansees for at fremstille Jödechristendommen i dens troeste Skikkelse, og hvis apostoliske Authentie netop i *Baur* og hans Disciple har fundet ivrige Forsvarere, nemlig *Johannis Apokalypse*, er bekjendt. Imidlertid kan denne Forfatter, der beskriver det himmelske Jerusalem som Staden, „hvori intet Tempel sees, thi dens Tempel er Herren, Gud den Almægtige og Lammet“, og „hvor der ikke behöves Sol eller Maane til at skinne, thi Guds Herlighed oplyser den, og Lammet er dens Lys“ (*Apoc.* 21, 22. 23), der forklarer „de skinnende Linkæder, hvori de Hellige skulle vise sig ved Lammets Bryllup“, om „deres Dyder“ (*Apok.* 19, 8) etc. dog ikke antages for at skulle have været udelukkende hildet i cras materielle Forestillinger om Messias og hans Rige. *Slg. Theol. Tidsskr.* 10 B. S. 334—388.

**) Saaledes bemærker han a. St. S. 80: „Der radicalste Bruch mit dem Judenthum war der Antinomismus des Apostels Paulus; aber er betraf nur das Gesetz, und was durch den das Gesetz aufhebenden Glauben im Judenthum verneint wurde, wurde demselben auf der andern Seite positiv wieder ersetzt durch das dogmatische System des Apostels, dessen im Judenthum wurzelnde Ideen schon die ersten Elemente jenes Dogmatismus waren, welcher in der Folge die sittlichen Grundlagen des Christenthums so sehr überwucherte.“

at hæve denne op til sig og fremfor Alt at uddanne og bringe til almindeligere Anerkjendelse saadanne Ideer og Anskuelser, i hvilke Eenheden af det christelige Samfund fremstiller sig, op-hævende alle Forskjelligheder og Modsætninger i sig; — at heller ikke Jödechristendommen lige fra Begyndelsen af tilsluttede sig for den paulinske Universalisme, men kun søgte at judaisere den, medens derimod de Christne af Hedenskabet i den samme Eenhedens Interesse optog de Former, som Jödechristendommens hierarchiske Organisationsaand frembød, for ogsaa udvortes at realisere Ideen om een christelig Kirke." Men denne gjensidige Eftergivenhed og Imödekommen kan Baur först tænke sig som Resultatet af en langvarig Udvikling under Kamp og Strid mellem de modsatte Partier. Alligevel er det dog besynderligt, om der ikke allerede hos Apostlerne skulde have været Opfordringer og Betingelser til ved eget Exempel at vise Veien og gaae i Spidsen for en saadan Udvikling*).

Gaae vi da nu over til Betragtningen af selve *det N. T.'s Skrifter*, for at kjende, hvorvidt der i disse skulde, som Baur og hans Disciple paastaae, findes Spor til en væsentlig og principiel Modsætning mellem Paulus og de övrige Apostle, da ere vi her foreløbigen nödt til at see bort fra et Skrift, som tydeligst fremstiller disse Evangeliets første Forkyndere i fuldkommen Samklang og gjensidig Anerkjendelse af hinandens

---

*) Med Rette ytrer *Reuss* netop i Anledning af denne Tendents til först at tænke sig Ideen om een christelig Kirke opstaaet efter et meget langt Mellemrum og en sildig Udvikling: „Es ist nicht das Gesetz solcher Entwicklung, dass jeder weitere Schritt immer nur nachdem der vorhergehende sich ausgelebt hat geschehen könne. Die schaffenden Geister treten nicht bloss nach einander sondern auch neben einander auf, möglicherweise sich gegenseitig fördernd und bildend. Das Wesentlichste ist, dass sie hier weniger von einander zu lernen hatten, als aus der gleichen Quelle, die ihnen allen zugänglich war und aus welcher jeder nach dem Masse seiner Gaben schöpfen könne" (Gesch. d. N. T. § 223).

Lære og Virksomhed, nemlig *Apostlernes Gjærninger*. Thi efter de ommeldte Kritikers Paastand er den i dette Skrift meddeelte Fremstilling af den apostoliske Kirkes Forhold, langt fra at støtte sig til den historiske Virkelighed, udarbejdet i den Hensigt, at bringe hiin Opposition, som skal fremlyse af Apostlernes egne Skrifter, i Forglemmelse: den Lucas tillagte Apostelhistorie skal netop ved sin skjulte, men dog synlige Bestræbelse for at udjævne og udviske hiint polemiske Forhold forraade sig som et Product fra en sildigere Tid, hvor det for Kirkens Eenheds Skyld var vigtigt at fremstille Apostlerne lærende og virkende i fuldkommen Enighed og Overeensstemmelse. Vi skulle senere komme til nøiere Prøvelse af denne Forestilling om Apostelhistoriens Hensigt og Beskaffenhed, medens vi af den anførte Grund for det Første kun ville tage Hensyn til de Skrifter, hvis apostoliske Authentie Baur selv har hævdet og taget i Forsvar. Disse ere, som vi ovenfor have oplyst, paa den ene Side de Breve, som findes optagne i det N. T. til Romerne, Korinthierne og Galaterne under Pauli Navn, paa den anden Side Apokalypsen, som af den Bauriske Skole vindiceres Apostlen Johannes.

Det fortjener nu imidlertid ved denne Leilighed en særegen Opmærksomhed, hvorpaa ogsaa een af de Theologer, som i et udførligt Værk bestred de Bauriske Anskuelse*), har lagt Vægt, at det ikke mangler os paa Steder i de paulinske Breve, hvor Apostlen selv tydeligen og udtrykkeligt henviser til den Overeensstemmelse, som herskede mellem ham og hans Medapostle i Henseende til Indholdet af deres Prædiken. Imod dem, der i den Korinthiske Menighed benægtede eller betvivlede Læren om de Dødes Opstandelse, beraaber saaledes Paulus sig paa, hvorledes

---

*) *G. P. Lechler* i sit af det Taylerske theologiske Selskab kronede Priisskrift: *Das apostolische und nachapostolische Zeitalter, mit Rücksicht auf Unterschied und Einheit zwischen Paulus und den übrigen Aposteln, zwischen Heidenchristen und Judenchristen. Harlem 1851.*

han blandt det Første, han havde forkyndt Korinthierne, var netop Christi Død og Opstandelse, forudsagt i det Gl. Test. og bekræftet ved det, som han selv og de andre Apostler havde oplevet, idet den korsfæstede og døde Frelser havde aabenbaret sig først for hine, senere for ham (Paulus) — „rigtignok den ringeste af Apostlerne og ikke værdig at kaldes en Apostel, fordi han havde forfulgt Guds Menighed, men dog paa den anden Side i den Grad værdiget Guds Naade, at han havde arbeidet mere end de Alle (περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἣ συν ἐμοί 1 Cor. 15, 6—10)“; og nu tilføier han V. 11: „Hvad enten det da er mig eller de Andre, saaledes prædike vi, og saaledes troede I (εἴτε οὖν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτως κηρύσσομεν καὶ οὕτως ἐπιστεῖσάτε)“. Ligesom i Forkyndelsen af slige historiske Kjendsgjerninger, hvorpaa Christendommen var støttet (slg. 1 Cor. 11, 22—25), saaledes finde vi ogsaa, som allerede ovenfor er oplyst, Paulus i fuldkommen Overensstemmelse med de andre Apostler i saa mange Punkter af den apostoliske Prædiken, at Differenzen mellem dem synes ganske at forsvinde indtil det ene Punkt om Moselovens Forhold til Christi Evangelium. Medens Paulus udtrykkeligen lærer Moselovens Ugyldighed for alle Christne, maae vi af flere Omstændigheder slutte, at de ældre Apostle ikke blot i Begyndelsen af deres apostoliske Virksomhed forbandt Overholdelsen af Moselovens rituelle Forskrifter med Troen paa Jesu Messianitet, men ogsaa senere indskrænkede sig til Erklæringen om *Hedningechristnes* Fritagelse for Moselovens Iagttagelse. Heri ligger nu vistnok en Afvigelse, hvilken kan tillægges en meget forskjellig Betydning. Baur har udstrakt denne saa vidt, at Forholdet mellem Paulus og de andre Apostler skal have været et saadant, hvorved „det ene af Partierne efter sin Anskuelse om Christendommen ikke kunde fælde andet end en benægtende Dom om det andets Christendom“*). En Hoved-

*) *Das Chr. und die chr. Kirche*, S. 53.

støtte for denne sin Anskuelse finder Baur i det bekjendte Sammenstød i Antiochien mellem Paulus og Petrus, hvorom den Første har givet en Fremstilling i sit Brev til de galatiske Menigheder (Gal. 2, 11. ff.). For rigtigheden at opfatte denne Begivenhed, maac vi imidlertid see den i Forbindelse med hvad der tidligere *) var forefaldet i Jerusalem og som fortælles umiddelbart foran af Apostlen, medens vi dog ogsaa ved denne Leilighed ville indtil videre afholde os fra at gjøre Brug af de Oplysninger, som *Apostlernes Gjerningerne* ved Beretningen i det 15de Cap. om det saakaldte Apostoliske Convent meddeler os over de daværende indre Forhold i den apostoliske Menighed. — Efterat Paulus i fjorten Aar (Gal. 2, 1. slg. 1, 18) havde virket for Evangeliets Udbredelse udenfor Palæstina, fortæller han, at han begav sig til Jerusalem, for at gjøre deels den christelige Menighed overhovedet, deels dens anseete Forstandere, de ældre Apostler, i Særdeleshed bekjendte med den Maade, hvorpaa han pleiede at forkynde Evangeliet for Hedningerne. Anledningen dertil var, at Paulus maatte frygte for, at judaistisk-sindede Christne, som gjorde Omskjærelse og Iagttagelse af Moselovens Forskrifter til ueftergivelig Betingelse for Optagelse i de Christnes Samfund, skulde lægge Hindringer i Veien for en Virksomhed, hvilken det var lykkedes at vinde saa stor en Mængde Hedninger for Evangeliet, at der nu existerede en christelig Menighed af Uomskaarne, som, om den i Mængde ikke allerede kunde maale sig med, dog snart vilde overgaae den christne Menighed af Omskjærelsen. Selv overbeviist om sit Apostelkalds paa umiddelbar guddommelig Aabenbaring støttede Gyldighed og om sin evangeliske Prædikens Sandhed, der ikke behövede udvortes Vidnesbyrd til Stadfæstelse, maatte dog Paulus være betænkelig ved Følgerne af, at det muligen kunde lykkes det judaistiske

---

*) Thi at hensætte hvad der fortælles Gal. 2, 1—10. til en sildigere Tid, end hvad der berettes 2, 11. ff., dertil giver Pauli Fremstilling ingen Anledning.

Parti at fremstille hans Apostolat som berövet de Disciples Aerkjendelse og Bifald, hvilke Herren i sit jordiske Liv selv havde udvalgt og dannet til Evangeliets første Forkyndere. Pauli egen Fremstilling ved denne Leilighed nöder os til at adskille hine jödechristelige Ivrrere med deres ubetingede For- dring om Moselovens lagttagelse fra selve de jödechristelige Apostle — thi om disse kunde dog Paulus ikke have brugt Ud- trykket: *διὰ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους* (Gal. 2, 4.) — men udelukker ikke Forestillingen om, at hine Apostle havde hidtil i Regelen anseet de Christne forbundne iil lagttagelse af Moselovens rituelle Forskrifter og ventet, at de döbte Prose- lyter senere vilde lade sig omskjære. Det lykkedes imidlertid Paulus at vinde de ældre Apostlers Aerkjendelse for sin apo- stoliske Prædiken og Virksomhed. Jakobus, Petrus og Johan- nes, disse tre af Apostlerne, der nöde den höieste Anseelse (*οἱ δοκοῦντες εἶναι τι* V. 6, *οἱ δοκοῦντες στίλοι εἶναι* V. 9), fandt Intet at lægge til hans Lære (*οὐδὲν προσανέθεντο* V. 6) og i Erkjendelse af, at „det var betroet Paulus at prædike Evangeliet for de Uomskaarne, ligesom Petrus for de Omskaarne” (V. 7), „rakte de ham og Barnabas Samfundshaand, at disse skulde prædike hos Hedningene og hine hos Jöderne (*δέξιαις ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρναβᾶ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς μὲν εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομὴν* V. 9). Titus, en Hedningechristen, som Paulus med Forsæt havde taget med til Jerusalem paa denne Reise, blev ikke nödt til at lade sig omskjære (V. 2), og af de ældre Apostle blev der kun paalagt Missionairerne blandt Hedningerne at erindre sig de fattige Christne i Jeru- salem, (der paa Grund af flere Omstændigheder: de tidligere Forfølgelser etc. befandt sig i meget trængende Omstændig- heder).

Dog, umiddelbart derefter fortæller Paulus, hvorledes han havde været nödt til aabenbart at tale imod Petrus, da denne var bleven det Princip utro, hvilket var blevet anerkjendt af Apostlene ved den ommeldte Sammenkomst i Jerusalem. Petrus

havde nemlig under et Besøg i Antiochien først pleiet broderlig Omgang med de hedenske Christne sammesteds, havde spist med dem etc. men senere, efterat nogle judaistiske Christne vare ankomne fra Jerusalem*), havde han afbrudt dette Forhold, af Frygt for disse. Dette havde havt den Virkning, at ogsaa andre Jödechristne, og selv Barnabas, hvilke tidligere havde ligesom Petrus sat sig ud over den rituelle Moselovs Iagttagelse, lode sig „henrive af et lignende Hykleri“ (ἐπιπορεύσει). Nu troede Paulus ikke længere at burde tilbageholde offentligen i Menighedens Nærværelse at erklære sig om det Urigtige i Petri Opførsel. Med slaaende Dialektik efterviser han, hvorledes Petrus ved at vende tilbage til den jödiske Leveviis, som han eengang havde opgivet, anklagede sig selv som skyldig i en Pligtstridighed, hvortil da ingen Ringere end Christus selv havde givet Anledning (ἄρα Χριστὸς ἀμαρτίας διάκονος V. 17), medens den videre Følge af en saadan fornyet Tilslutning til Judaismen vilde blive den, at de hedenske Christne maatte ansee Overtagelse af Moselovens Forskrifter for en nödvendig Betingelse til at vinde Guds Naade. Hvorledes Petrus optog denne Irettesættelse, derom tier Paulus, idet han umiddelbart fra det historiske Referat gaaer over til en videre dogmatisk Udvikling, bestemt til at overbevise de galatiske Hedningechristne om det Urigtige i at underkaste sig Judaisternes Fordringer om Moselovens Iagttagelse.

I hvilket Lys betragter nu *Baur* hine Begivenheder? „I den lange Tid af fjorten Aar siden Pauli Omvendelse“ — bemærker han**) — „havde altsaa de ældre Apostle saalidt endnu gjort noget Skridt til at komme ud over deres jödiske Particularisme, at de ogsaa endnu gjorde Grundsætningen om Omskjærelse til

*) τινες ἀπὸ Ἰακώβου V. 12 skal vel ikke angive, at de udtrykkeligen vare sendte af Jacobus, men kun betegne dem som hørende til Jacobi Tilhængere, der i Jerusalem stod i Spidsen for den christelige Menighed og selv iagttog Moseloven.

**) *Das Christenthum und die chr. Kirche* S. 51 ff.

ueftergivelig Belingelse for Optagelse i det messianske Samfund. Om de nu endog af Hensyn til den Velsignelse, der havde ledsaget Evangeliets Forkyndelse hos Hedningene og ligeoverfor den paulinske Dialektiks tvingende Grunde ikke havde Noget at indvende mod Hedningemissionens uhindrede Fremgang, kom de dog ikke videre end til Indrømmelsen af et dobbelt Evangelium, eet for Jöderne og eet for de Uomskaarne, een Jödemission og een Hedningemission: begge skulde gaae deres Vei uafhængigt og selvstændigen ved Siden af hinanden, uden at krydse hinanden, og kun Velgjörenhed mod Modermenighedens Fattige skulde være det sammenknyttende Baand. Snart viste det sig imidlertid ved Omstændighedernes Magt, hvorlidt man var istand til at holde sig indenfor de saaledes afstukne Grændser. Det maatte komme til et Brud mellem Paulus og de ældre Apostler, saaledes som det stilles os for Öie i Sammenstödet mellem Petrus og Paulus i Antiochien, hvorom Apostlernes Gjeringer har iagttaget en fuldkommen Taushed, medens vi i de paulinske Breve ikke finde den ringeste Antydning om, at den dengang opstaaede Uenighed mellem de nævnte Apostle senere er bleven udjævnet. Derimod see vi af de Clementinske Homilier (XVII, 19), hvorlidt judaistiske Christne endnu i sidste Halvdeel af det 2det Aarhundrede havde glemt det haarde Ord, som Paulus havde talt mod deres Apostelfyrste, og selv det kirkelige Sagn, der bringer atter Apostlerne sammen, lader den gjensidige Anerkjendelse først komme istand mod Enden af et langt Tidsrum.”*)

Imod denne Opfattelse lader der sig dog gjöre betydelige Indvendinger, hvoraf nogle ligefrem ville fremstille sig for en-

---

*) Af et Skrift, som skal have fört Navn af *Prædicatio Pauli* og som citeres i et Skrift, der findes vedhængt Cyprians Værker, *De rebaptismate*, er fölgende Fragment bleven opbevaret:

„*Post tanta tempora Petrum et Paulum post collationem evangelii in Jerusalem et mutuam cogitationem et altercationem et rerum agendarum dispositionem postremo in Urbe quasi tunc primum invicem sibi esse cognitos.*”

hver Læser af Pauli ommeldte Brev, medens andre stötte sig til Combinationer af hvad der ellers er os bekjendt af den förste Meningheds og Apostlernes Forhold, endogsaa om vi ville see bort fra de Oplysninger, som *Apostlernes Gjerninger* er istand til at meddele os. Jo flere Aar der vare forlöbne fra den Tid, Evangeliet begyndte at prædikkes for og antages af Hedningene, desto mindre lader det sig antage, at Jesu ældre Apostler kunde være uvidende om den Virksomhed, som Hedningemissionen udfoldede. Allerede længe för den ommeldte Sammenkomst med Paulus i Jerusalem maatte dog Betragtningen over den Velsignelse, som ledsagede Evangeliets Forkyndelse blandt de Uomskaarne, i Forbindelse med stedse dybere Indtrængen i de af Jesus Christus i Ord og Gjerning udtalede Principer have afholdt Apostlerne fra en saa cras og overtroisk Fanatisme, som udtalede sig i *de Jödechristnes Fordring*, der gjorde Optagelse i det christelige Samfund og Adkomst til den evige Salighed afhængig af den rituelle Moselovs lagttagelse. I andet Tilfælde kunde Afgjörelsen af Spörgsmaalet om de Christnes ubetingede Forpligtelse mod denne ikke være bleven udsat saa længe. De Tanker, der — for at gaae ind i den Bauriske Anskuelse — i Ap. G. 15, 7—9. ere lagte Petrus i Munden om „hvorledes Gud, Hjertekjenderen, ved at give ogsaa de Troende af Hedenskabet den hellige Aand og rense deres Hjerter ved Troens Kraft til Hellighed havde vidnet om, at han ingen Forskjel gjorde mellem de omskaarne og de uomskaarne Troende,” maatte dog, hvad enten de nu virkeligen ere blevene udtalede af Petrus ved den i Ap. G. angivne Leilighed eller ikke, ogsaa have paatrængt sig Jesu Apostler, *inden* Paulus udviklede dem til fuld Klarhed og erhvervede sig sine Medapostlers udtrykkelige Billigelse for deres praktiske Anvendelse. I andet Tilfælde havde de jödiske Apostle, ligeoverfor de strængere judaistiske Christnes Fordring om alle Christnes Forpligtelse til Moselovens lagttagelse ikke saa villigt rakt Paulus og Barnabas Broderhaand. Dersom de selv havde deelt hine Iv-

reseres Overbeviisning, maatte de jo have, med større Ret end Luther senere ved en Controvers af langt ringere Betydning bortstødte Zwinglis Haand, aabent erklæret sig imod en saa forsmædelig Nyhed, som Hedningemissionairerne havde indført. Det er saa langt fra, at Pauli Beretning antyder en saadan Tænkemaade hos de jødiske Apostle, at han strax efter i Fortællingen om Petri Forhold i Antiochien beskylder denne Apostel og de øvrige Jødechristne, som tilligemed ham havde omskiftet den af dem indtagne friere Stilling til Moseloven med en ny Underkastelse under dennes rituelle Forskrifter, ligefrem for „Hykleri“. At Paulus her kun fra sin Subjektivitet af havde kunnet opfatte Petri Handlemaade i dette Lys, er en Paastand, som ikke finder Medhold i en naturlig og sammenhængende Betragtning af hvad der forefaldt i Jerusalem og Antiochien. *Baur* forestiller sig Petri friere Opførsel i Antiochia som en øieblikkelig Virkning af den Overvægt, Paulus ved sin Nærværelse og sit Exempel udøvede paa den mindre karakterfaste Apostel, der ved Ankomsten af strengere Jødechristne fra Jerusalem atter bragtes ud af den uvante Tankegang og nu igjen vendte tilbage til sin tidligere Overbeviisning om Moselovens Nødvendighed, hvilken der ikke findes noget Spor af at han fra den Tid har opgivet. Men ligesom allerede den fuldkomne Taushed i Pauli Relation til Galaterne om nogen Indvending eller Forsvar fra Petri Side tyder paa, at denne Apostel har følt Vægten og Sandheden af Pauli Anklage og af hans Fremstilling om Følgerne af en Inconsequenz som den, der her var begaaet, saaledes føres vi overhovedet ved alsidig Drøftelse af de Momenter, som her maa komme i Betragtning, til en Forestilling om Petri Forhold, der bestyrker Pauli Bedømmelse af samme, forsaavidt „Hykleri“ her ikke saameget er at forståe om Fornægtelse af en fuldkommen klar Overbeviisning som om en Tvetydighed i Opførsel, hvortil en indre Uklarhed og Tvetydighed svarede.

Midt i Jerusalem, omgivne af Landsmænd, der med Stræng-

hed iagttog deres Fædrelov, havde Jesu Apostle, opvoxne under Lydighed med dennes rituelle Forskrifter, saameget mindre Opfordring til at erklære sig imod disses Iagttagelse, (uagtet de ved Evangeliets Lys baade selv havde erkjendt og med Iver lærte, at det ikke var ved denne Lydighed, men alene ved Troen paa Guds i Christo aabenbarede Naade at Frelse og Salighed var betinget), som Jesus Christus selv havde i sit jødiske Liv underkastet sig Lovens Forskrifter, og en Opgivelse deraf kun vilde have givet Jødernes Uvillie mod den nye Sect forøget Næring og begunstiget Mistanken om dens religiøse og politiske Farlighed. Men ved at anerkjende Pauli Apostolat, der optog Hedninger til Medlemmer af Christi Samfund uden at paalægge dem Moselovens rituelle Forskrifter, havde imidlertid Petrus og hans Medapostle lagt deres Overbeviisning for Dagen om at Moselovens Iagttagelse ikke var nogen ubetinget Nødvendighed for Deelagtighed i Frelsen ved Christus, skjönt de for sig selv og de jødiske Christne forbeholdt sig Ret til en Levemaade, der, om den ikke længere skulde være Gjenstand for en religiøs, dog kunde være det for en national Pietet. Petrus kunde derfor i Antiochien have fortsat det samme Forhold til Moseloven, som han iagttog i Jerusalem, uden at han vilde have givet de Christne af Hedenskabets Anledning til at beklage sig over ham. Paa den anden Side maatte han ogsaa i Conseqvenz med den Aand, som havde besjælet Apostlerne ved deres Sammenkomst og Aftale i Jerusalem, kunne have opgivet sin jødiske Leveviis, naar denne vilde have forhindret Anerkjendelsen af det fulde broderlige Samfund mellem Jøder og Hedningechristne. Men efterat han i sit Hjertes heftige Trang til at slutte sig nøie sammen med de hedensk-christelige Brødre først havde opgivet Lovens strænge Observants, kunde han ikke — som han dog forsøgte — vende tilbage til denne og unddrage sig Hedningechristnes nærmere Omgang, uden at paadrage sig Bebreidelsen for, at han havde tilladt sig Noget, som var pligtstridigt, og derved tillige give

den Forestilling Medhold, at den rituelle Lovs Iagttagelse var et Fortrin, som egentlig alle Christne burde tilegne sig. Paulus, som erklærede sig for Lovens Ophævelse for alle Christne; de jødiske Christne, som fordrede Lovens Iagttagelse af alle Christne, handlede hver for sig consequent. Men det Forhold, hvorved Petrus troede at kunne undgaae at give Forargelse, maatte nødvendig fremkalde denne saavel hos de paulinske Hedningechristne som hos de judaistiske Christne. Hans Inconsequenz havde unægteligen sin sidste Grund i en Frygt for aabent og dristigt at vove det Skridt, som dog engang maatte gjøres og som Paulus allerede havde gjort, nemlig *udtrykkeligen* at erklære Loven ugyldig for *Christne*. Petrus lod sig afskrække af Hensyn til den Opsigt og den Tvedragt i den jerusalemske Menighed, som en saadan Erklæring vilde fremkalde. Hans egen Anseelse hos de jødiske Christne kunde derved rokkes, og hans Virksomhed blandt Jøderne indskrænkes. Han havde tilladt sig at gaae ud over de Grændser, som man i Jerusalem ansaae for at danne den rette Midte og den sikreste Udvei til Partiernes fuldkomne Forsoning med hinanden; men Følgerne af dette Skridt havde han ikke tilstrækkeligen overveiet og havde saaledes indviklet sig i Vanskeligheder, som vistnok alene kunde fuldkommen hæves ved modigt og hensynsløst i Praxis at gennemføre, hvad han dog egentlig i Theorien erkjendte for det Rigtige.

Til dette Skridt var det, at Paulus opfordrede ham, og man maa slutte fra den Taushed, hvormed han forbigaaer Sagens videre historiske Udvikling, at Petrus erkjendte Hedningapostolens Berettigelse til her*) at optræde imod ham. Men derfor

---

*) „Hier, wo Petrus in einem fremden Berufskreis eingetreten war und irrte, da fand sich Paulus und brachte den Irrenden zurecht. Es war hier an seinem Orte, und wie in der Gemeinde zu Jerusalem er sich hätte müssen der Rüge des Petrus unterwerfen, so musste zu Antiochien Petrus sich von ihm zurechtweisen lassen“. *Thiersch: Die Kirche im apostol. Zeitalter*, S. 134. Denne Henviisning (til Ap. G. 21, 21 ff.?) er meget træffende, men vi ville først senere faae Leilighed til nærmere at gaae ind derpaa.

var det dog ikke strax afgjort, at Petrus skulde ansee et saa afgjørende Brud med Judaismen for at være i Kirkens Interesse paa det Standpunkt i Udvikling, hvori den for Öieblikket befandt sig. Det kirkelige Sagn, hvortil Baur henviser (s. ovenfor S. 182 Anm.) har under en temmelig uklar og mindre paalidelig Form maa-skee dog truffet det Rigtige, forsaavidt som deri er udtalt, at den fuldkomne Overeensstemmelse i at ordne de Christnes Forhold til Moseloven först kom til Udtalelse fra Petri Side mod Slutningen af Apostlenes Levetid. Derimod var det naturligt, at ligesom det fanatisk-antipaulinske Parti, som fortsatte sig og fandt en Repræsentant i Clementinernes Forfatter, kun opæggedes til en större Forbittrelse mod den overtroiske Judaismes tappreste Bestrider ved hin Opposition mod Petrus, saaledes toge de orthodoxe Kirkefædre, der levede til en Tid, hvor det omtvistede Spørgsmaal forlængst var afgjort, deres Tilflugt til de forunderligste Hypotheser, for at forklare sig en Begivenhed, der ingenlunde er saa uforklarlig, naar man hensætter sig paa det rette historiske Standpunkt.*)

Til Grund for Apostlerne Pauli og Petri Sammenstød i Antiochien, der er bleven fremstillet, oplyst og bedömt i de meest forskjellige Retninger, laae saaledes ingenlunde nogen principiel Modsætning i Betragtningen af Moselovens Iagttagelse som en nødvendig Betingelse for Deelagtighed i Frelsen ved Christo. Derom vare begge Apostler fuldkommen enige, at Optagelsen i Christi Samfund og Adkomst til den evige Salighed ikke var afhængig af den rituelle Moselovs Opfyldelse eller Ikkeopfyldelse; men hvorvidt man burde med Pauli Dristighed ogsaa erklære sig imod Lovens relative Gyldighed for Jödechristne, derom synes Petrus og de ældre Apostle endnu længere Tid

---

*) *Clemens Alexandrinus* (Euseb. 1, 12.) meente, at ikke Apostlen Kephas (Petrus), men en anden Jödechristen, een af Jesu 70 Disciple, havde været den, hvorom Paulus a. St. fortæller. *Hieronymus* (hvem Augustin ved denne Anledning modsagde epp. ad Hier. 8. 9. 11. 13. 19) antog efter ældre græske Førgjængere, at den hele Strid mellem Paulus og Petrus havde været et aftalt Spil mellem Apostlerne, for at faae Leilighed til at udtale de rette Grundsætninger om den christelige Frihed.

efter Sammenkomsten i Jerusalem ikke at være komne til fuldkommen Klarhed med sig selv. Denne Tilbageholdenhed for-aarsagede Paulus og den paulinske Christendoms Fremgang store Vanskeligheder, men var paa den anden Side i Forsynets Haand et Middel til at bevare Kirken for de extreme Retninger, hvori Paulinismen snart udartede i de gnostiske Secter, hvis Spirer vi ere istand til at forfølge lige op til den apostoliske Tid. En lignende Utilfredshed og Forstemthed som vi i en sildigere Epoche af Kirkens Udviklingshistorie kjende hos Reformatorerne Luther og Melancton ved Bedømmelsen af adskillige Forholdsregler og Handlinger, som hver for sig foretog eller undlod i den fælleds Overbeviisning om den evangeliske Læres Sandhed, men med forskjellig Mening om, *hvorledes* denne skulde hensigtsmæssigst gjøre sig gjældende, kan tjene til at oplyse Forholdet mellem Paulus og de andre Apostler. Som Yttringer af en saadan Stemning — uden derfor med Baur og hans Disciple at tænke paa „en undertrykt Harm og inderlig Forbittrelse”*) — kan man gjerne ansee det for, naar Paulus med ironisk Sideblik til den Autoritet, hvilken hans judaistiske Modstandere tillagde de ældre Apostle fremfor ham, har betegnet disse som „de meget høie Apostle” (*οἱ ὑπερλίαν ἀποστόλοι*, 1 Cor. 11, 5. 12, 11.), „for hvilke han dog ikke meente at staae tilbage”, som *οἱ δοκοῦντες εἶναι τι*, med Tilföielse af: *ὅποιοι πότε ἦσαν, οὐδὲν μοι διαφέρει* (Gal. 2, 6); thi det Anstöd, som derved kunde vækkes, maatte borttages ved Hedningapostlens til samme Tid udtalede: *πρόσωπον θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει*. Baade för og efter den Tid finde vi Paulus omtale de ældre Apostle med fuld Anerkjendelse og navnlig udhæve Petrus med særegen Hensynsfuldhed (slg. Gal. 1, 18. 1 Cor. 9, 5. 15, 5. 11). — Men maaskee blev denne Anerkjendelse ikke gjengjældt fra de andre Apostlers Side mod Paulus? Dette ville vi nu undersøge.

*) „Man lese die abgebrochenen anakoluthischen Sätze im zweiten Capitel des Galaterbriefs, diese Sätze voll verhaltenen Grolls und innerlicher Gereiztheit . . .” *Schwegler, Nachapost. Zeitalter* 1, S. 158.